

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยการพัฒนาชุดฝึกอบรม เรื่อง โรคเอดส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้น จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. การฝึกอบรม
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม
4. ชุดฝึกอบรม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดฝึกอบรม
6. จิตวิทยาวัยรุ่น
7. โรคเอดส์ การควบคุมและป้องกัน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการป้องกันโรคเอดส์

การฝึกอบรม

การฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่ใช้ในการจัดสรรความรู้ เทคนิค วิชาการในการทำงาน
ตลอดจนการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง เพื่อเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง พัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในองค์กร
โดยการให้บุคคลเรียนรู้ เข้าใจ เพื่อให้เกิดทักษะ มีทัศนคติเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ ถูกต้องหรือ
พึงปรารถนาขององค์กร จะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรหรือเป็น
วิธีการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งเกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต

ความหมายของการฝึกอบรม

แรเบย์ (Rabey, 1981) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า เป็นกระบวนการช่วยให้
บุคคลได้รับความรู้ ทักษะและเจตคติที่จำเป็นต่อการทำงาน เพื่อเตรียมตัวให้พวกเขาทำกิจกรรมใน
อนาคต ซึ่งจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเขาด้วย

วิจิตร อาวะกุล (2537) ให้ความหมายไว้คือ การฝึกอบรมเป็นกระบวนการเพิ่มความรู้
ความชำนาญ ความสามารถของบุคคลหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการพัฒนาบุคคล กล่าวได้ว่า
การฝึกอบรม คือ กระบวนการที่จะส่งเสริมสมรรถภาพของบุคคลให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมี
ประสิทธิภาพอันจะส่งผลโดยตรงไปยังผลงานของสถาบัน สังคม ประชาชน

สมคิด บางโม (2538) อธิบายถึงความหมายของการฝึกอบรมและพัฒนาว่า คือ กิจกรรมการเรียนรู้เฉพาะอย่างของบุคคล เพื่อปรับปรุงเพิ่มพูนความรู้ (knowledge) ความเข้าใจ (understand) ทักษะ (skill) หรือความชำนาญและทัศนคติ (attitude) อันเหมาะสม จนสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและทัศนคติเพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่

สมชาติ กิจยรรยง และอรุณรัตน์ ฤๅณ (2539) อธิบายความหมายของการฝึกอบรม คือ กระบวนการในการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เสริมสร้างทักษะและแลกเปลี่ยนทัศนคติตามที่มุ่งหวังไว้ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งอาจจะเป็นการเรียนการสอนในชั้นเรียนหรือในสถานที่ทำงานก็ได้

สุนทร พูนเอียด (2543) อธิบายความหมายของการฝึกอบรม คือ กระบวนการที่เป็นระบบที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของบุคคลให้ดีขึ้น

การฝึกอบรม ตามความหมายดังกล่าวมาในข้างต้น สรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีระบบอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความชำนาญ และประสิทธิภาพของบุคคลซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเปรียบเสมือนการฝึกปฏิบัติในการเพิ่มความรู้ ทักษะ ความชำนาญและสร้างทัศนคติที่ดี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคลากรอันเป็นทรัพยากรอันล้ำค่าขององค์กร องค์กรใดมีบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญดีย่อมทำให้องค์กรนั้นมีประสิทธิภาพและสามารถแข่งขันกับอารยะประเทศได้ องค์กรจำเป็นต้องปรับตัว เปลี่ยนแปลงสินค้าและบริการเพื่อให้องค์กรหรือธุรกิจนั้นอยู่รอด สำหรับแนวคิดของ สมคิด บางโม (2538, หน้า 15 – 16) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ต้องให้มีการจัดฝึกอบรมไว้ 6 ประการ คือ

1. เพื่อความอยู่รอดขององค์กร เพราะปัจจุบันมีสภาพการแข่งขันระหว่างองค์กรรุนแรงมาก การฝึกอบรมจะช่วยให้องค์กรเข้มแข็งและช่วยทำให้บุคลากรมีประสิทธิภาพในการทำงานยิ่งขึ้น
2. เพื่อให้องค์กรเจริญเติบโตมีการขยายผลผลิตขยายงานด้านต่าง ๆ ออกไป จึงจำเป็นต้องสร้างบุคลากรที่มีความสามารถและประสิทธิภาพ เพื่อที่จะรองรับงานที่เกิดขึ้น
3. เมื่อรับบุคคลใหม่จำเป็นต้องให้เขารู้จักองค์กรเป็นอย่างดีในทุก ๆ ด้าน และต้องฝึกอบรมให้รู้จักวิธีการทำงานขององค์กรแม้จะมีประสบการณ์มาจากที่อื่นแล้วก็ตาม เพราะสภาพการทำงานในแต่ละองค์กรแตกต่างกัน

4. ปัจจุบันเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าไปรวดเร็วมากจำเป็นต้องฝึกอบรมพนักงานให้มีความรู้ทันสมัย ถ้าบุคลากรมีความคิดล้าหลังองค์กรก็จะล้าหลังไปด้วย

5. เมื่อบุคคลทำงานมานานทำให้เฉื่อยชา เบื่อหน่ายและไม่กระตือรือร้น การฝึกอบรมจะช่วยกระตุ้นให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

6. เพื่อเตรียมบุคลากรสำหรับตำแหน่งใหม่ที่สูงขึ้น โยกย้ายงานหรือแทนคนที่ลาออกไป

สรุปได้ว่า การฝึกอบรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาบุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงานเพื่อให้บุคลากรมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่สามารถนำมาสร้างสรรค์และพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งด้านความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของบุคคลซึ่งหมายถึงความเป็นเอกภาพและความมั่นคงขององค์กร

ความจำเป็นในการฝึกอบรม

วิจิตร อาวะกุล (2537) กล่าวว่า ความจำเป็นในการฝึกอบรม หมายถึง ปัญหา อุปสรรค ข้อขัดข้องใด ๆ เรื่องใดเรื่องหนึ่งในการทำงาน เช่น ความรู้ไม่พอ ความเข้าใจ ทัศนคติ ความชำนาญ และความสามารถที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรม

ชาญ สวัสดิ์สาธิ (2543) กล่าวว่า ความจำเป็นในการฝึกอบรม หมายถึง สถานการณ์ ปัญหา หรือข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานของบุคคลที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการขาดความรู้ ความสามารถ ทักษะ หรือทัศนคติที่ต้องการและที่ถูกต้องในการปฏิบัติงานอันเป็นผลทำให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ ในหน่วยงานหรือองค์กรนั้นไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งความรู้ ความสามารถ ทักษะหรือทัศนคติที่ต้องการและที่ถูกต้องในการปฏิบัติงานนั้นสามารถแก้ไข ปรับปรุงหรือพัฒนาได้โดยอาศัยการฝึกอบรม

ประยัด จิระวรพงศ์ (ม.ป.ป.) และกองฝึกอบรมกรมส่งเสริมการเกษตร (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สุรพงษ์ มีศรี, 2540) ได้เสนอความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการสำรวจหาความจำเป็นในการฝึกอบรมว่าสามารถกระทำได้โดยสรุปว่าวิธีการสำรวจหาความจำเป็นในการฝึกอบรมว่าทำได้โดย

1. การสังเกต
2. การสัมภาษณ์
3. การสอบถาม
4. การศึกษาแผนงาน
5. การวิเคราะห์งานและประเมินการทำงาน

สรุปได้ว่า ความจำเป็นในการฝึกอบรม หมายถึง สถานการณ์ หรือปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จของงานที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรม ในการดำเนินการฝึกอบรม การสำรวจหาความจำเป็นจะต้องสำรวจความจำเป็นที่จะต้องทำการฝึกอบรมก่อน เพื่อการจัดการฝึกอบรมให้สอดคล้องและเป็นไปตามความต้องการและสนองตอบต่อบุคคลที่ต้องการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

วิภาวรรณ กนิษฐนาคะ (2542, หน้า 4-5) ได้จำแนกวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมไว้ 2 ส่วนสำคัญ คือ

1. ด้านองค์กร

- 1.1 เพื่อพัฒนาผลงานในองค์กรได้ประโยชน์สูงสุด
- 1.2 เพื่อสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กร
- 1.3 พัฒนानุคลากรโดยเฉพาะงานด้านบริหารบุคคล
- 1.4 เพื่อสร้างบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ตรงตามความต้องการหรือ

ทัศนคติขององค์กรหรือหน่วยงาน

1.5 เพื่อให้ทราบถึงนโยบายขององค์กรหรือหน่วยงาน เข้าใจถึงกฎข้อบังคับ ระเบียบวิธีการปฏิบัติ สายการบังคับบัญชา สิทธิ หน้าที่ และผลประโยชน์ที่แต่ละบุคคลจะได้รับจากหน่วยงานหรือองค์กร

- 1.6 สร้างทัศนคติที่ดีต่อองค์กรและงานที่ปฏิบัติ
- 1.7 ลดความสิ้นเปลืองในการปฏิบัติงานเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนขององค์กร
- 1.8 ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุจากการปฏิบัติงาน
- 1.9 เพิ่มความตระหนัก รู้ว่าพฤติกรรมของแต่ละบุคคลมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร

จะได้มีการปรับปรุงตนเอง กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของบุคลากรในองค์กรได้

2. ด้านส่วนบุคคล

- 2.1 เพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจในงานที่ปฏิบัติให้ได้ผลดียิ่งขึ้น
- 2.2 เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง
- 2.3 เพื่อการเรียนรู้ การปฏิบัติงานที่ถูกวิธี ลดการเสี่ยงอันตรายในการทำงาน
- 2.4 เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการปฏิบัติงานและสร้างความมั่นใจ
- 2.5 เพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำ เตรียมความพร้อมในการมีตำแหน่งที่สูงขึ้น

พัฒนา สุขประเสริฐ (2540, หน้า 5) และสมคิด บางโม (2538, หน้า 15) ได้ให้แนวคิด วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมไว้สอดคล้องกัน คือ

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ (knowledge) โดยใช้เป็นพื้นฐานความเข้าใจให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างดี
 2. เพื่อเพิ่มพูนทักษะ (skill) ความชำนาญในการทำงาน ซึ่งจะสามารถปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วและเป็นอัตโนมัติ
 3. เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (attitude) ความคิด ความรู้สึก ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลตามท้องที่การปรารถนา
- สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้นมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาตัวบุคคลแต่ละคน และพัฒนาองค์กรควบคู่ไปด้วย โดยการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติของบุคคลให้เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ปฏิบัติได้เต็มความสามารถอย่างมีประสิทธิภาพอันส่งผลให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ประโยชน์ของการฝึกอบรม

วิภาวรรณ กนิษฐนาคะ (2542, หน้า 6-9) ได้จัดแบ่งประโยชน์ของการฝึกอบรมออกเป็น 4 ประการ คือ

1. ประโยชน์ต่อองค์กร
 - 1.1 ลดความสูญเสียด้านวัสดุ อุปกรณ์และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ
 - 1.2 เพิ่มคุณภาพผลผลิตและบริการ
 - 1.3 เพิ่มคุณภาพบุคลากรมากขึ้น
 - 1.4 ลดการหมุนเวียนเข้าออก โยกย้าย ของบุคลากร
 - 1.5 บุคลากรมีความภักดีต่อองค์กร
2. ประโยชน์ต่อตัวบุคลากร
 - 2.1 ลดระยะเวลาการเรียนรู้
 - 2.2 ช่วยให้คนทันสมัยต่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ
 - 2.3 ช่วยเพิ่มความมั่นใจในการปฏิบัติงาน
 - 2.4 ช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน
3. ประโยชน์ต่อผู้บังคับบัญชา
 - 3.1 ช่วยลดปัญหาและแก้ไขงานที่ผิดพลาด
 - 3.2 ช่วยลดภาระการสอนและตรวจสอบแก้ไขให้น้อยลง
 - 3.3 ช่วยลดภาระในการปกครองบังคับบัญชา

3.4 ช่วยทำให้เกิดผลงานที่ดีขึ้น

3.5 เสริมสร้างภาวะการเป็นผู้นำ ที่มีลักษณะความชำนาญ เก่งคิด มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ

4. ประโยชน์ร่วมทุกฝ่าย

4.1 ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายทุกระดับมีเจตคติที่ดีต่อกันและต่อองค์กร

4.2 ช่วยให้เกิดความสามัคคี ลดความขัดแย้งในการติดต่อประสานงาน

4.3 ช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของทุกฝ่ายและทุกระดับ

4.4 เกิดความสามัคคีที่ดีต่อผู้รับบริการต่าง ๆ

4.5 เปิดโอกาสให้บุคลากรมีความเจริญก้าวหน้า

4.6 ช่วยให้บุคลากรยอมรับในข้อบังคับและนโยบายขององค์กร

นักรบ ธรรมการณ และคณะ (2538, หน้า 8-9) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเข้ารับการฝึกอบรมสอดคล้องกับ อัมพิกา ไกรฤทธิ (2532, หน้า 232) ใกล้เคียงกับ วิภาพรรณ กนิษฐนาคะ (2542, หน้า 6-9) ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อองค์กร ได้แก่ บุคคลมีความกตัญญูต่อองค์กร มีนิสัยการทำงานที่ระเบียบวินัย เข้าใจหน้าที่และรับผิดชอบ มีผลงานที่เป็นคุณภาพและประสิทธิภาพ ลดอัตราคนเข้าออกของบุคลากร เป็นการเตรียมคนไว้ล่วงหน้า ลดความสูญเสีย สิ้นเปลือง วัสดุ อุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันจะส่งผลที่ดีเป็นประโยชน์ต่อองค์กรได้ในที่สุด

2. ประโยชน์ต่อผู้บังคับบัญชา หมายถึง การที่บุคลากรได้ผ่านการฝึกอบรมแล้วจะทำให้ผู้บังคับบัญชาปกครองคนงานได้ง่ายขึ้น แบ่งเบาภาระงานประจำของผู้บริหารได้ ลดภาระยุ่งยาก ประหยัดเวลา ลดความขัดแย้ง เข้าใจคำสั่งและรู้หน้าที่ที่ดีขึ้น ตลอดจนการสร้างสัมพันธภาพในองค์กรที่ดีด้วย

3. ประโยชน์ต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่ การได้รับความรู้ ความชำนาญเพิ่มขึ้น มีความพึงพอใจและเต็มใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติในแนวทางที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชาและต่อองค์กร

สรุปได้ว่า การฝึกอบรมย่อมเกิดประโยชน์ต่อบุคลากรที่จะเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ ความรู้ และเกิดทัศนคติที่ดีนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์มีประสิทธิภาพด้วยความเต็มใจ

กระบวนการฝึกอบรม

การออกแบบระบบการฝึกอบรม เป็นการนำวิธีการจัดระบบมาใช้เพื่อกำหนดขั้นตอนการดำเนินการ ระยะเวลา และทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการตรวจสอบความก้าวหน้า ข้อดีและข้อเสีย เพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ทันที ซึ่งจะมีผลให้การฝึกอบรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การออกแบบระบบการฝึกอบรมครอบคลุมขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (อรจริย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, 2540)

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม เป็นการกำหนดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการประยุกต์ การวิเคราะห์ การประเมิน ทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจ ความซาบซึ้ง ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญ และเป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวทางในการใช้เทคนิคการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมและแนวทางในการประเมินผลการฝึกอบรมได้อย่างเหมาะสม
2. การวิเคราะห์ผู้เข้ารับการอบรม เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม สามารถวิเคราะห์ได้จากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกตจากเอกสารและทะเบียนประวัติ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนหลักสูตรและวิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
3. การวิเคราะห์โครงสร้างเนื้อหาสาระในการฝึกอบรม เป็นการพิจารณาเนื้อหาสาระเพื่อทราบถึงโครงสร้างของสิ่งที่จะอบรม ช่วยจัดเนื้อหาการเรียนรู้เป็นหมวดหมู่ และช่วยประกันได้ว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้ตามลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม
4. การกำหนดขั้นตอนการนำเสนอการฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่ยึดหลักการสื่อความหมายและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิทยากรกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม
5. การกำหนดแนวทางการประเมินผลและติดตามผลการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการออกแบบระบบการฝึกอบรม ประกอบด้วย
 - 5.1 การกำหนดแนวทางการประเมินการฝึกอบรม ประกอบด้วย
 - 5.1.1 กำหนดรูปแบบในการประเมินผลการฝึกอบรม
 - 5.1.2 กำหนดระยะเวลาในการฝึกอบรม
 - 5.1.3 กำหนดวิธีการประเมินผลการฝึกอบรม
 - 5.1.4 กำหนดผู้รับผิดชอบในการประเมินผล

5.2 การกำหนดแนวทางการติดตามผลการฝึกอบรม จะทำให้ทราบถึงผลของการฝึกอบรม เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมกับวิทยากร และผู้จัดการฝึกอบรม ในการติดต่อกันอีก ช่วยแก้ปัญหาในการทำงานที่เกิดขึ้นหลังจากที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปปฏิบัติงาน

6. การเขียนแผนจำลองระบบการฝึกอบรม

สรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งหากขาดการวางแผนและออกแบบเพื่อดำเนินการตามขั้นตอน จึงยากที่จะประสบความสำเร็จ การวางแผนและออกแบบฝึกอบรมจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการจัดฝึกอบรมเป็นอย่างยิ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม

อุทุมพร ศรีสรจักร (2533, หน้า 1-2) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาองค์กร ศึกษาเฉพาะกรณีบริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาองค์กรและการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กระบวนการฝึกอบรมจะบังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาบุคลากร โดยส่วนร่วมก็ต่อเมื่อมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยต้องดำเนินการตามขั้นตอนการวางแผนอย่างถูกต้อง โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม, ขั้นตอนการวางแผน, ขั้นตอนการนำแผนงานไปปฏิบัติ และขั้นตอนการประเมินและติดตามผล เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับใช้ในการปรับปรุงแผนงานหรือโครงการฝึกอบรมต่อไป

ภูษนต์ เสนานุช (2534, หน้า 34-35) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการฝึกอบรมพัฒนาชุมชนกรณีศึกษาการฝึกอบรม หลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเป็นนักฝึกอบรม โครงการส่งเสริมองค์กรพัฒนาเอกชนไทย ภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิฟรีดิชเนามัน พบว่า กระบวนการฝึกอบรมเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยและก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

สุวรรณา อัดตโชติ (2537, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบผลของการฝึกอบรม 2 วิธี คือ การอบรมแบบธรรมดากับการอบรมแบบมีส่วนร่วมแก่อาสาสมัครสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี เรื่อง สุขภาพโภชนาการในชนบท พบว่า ความรู้ของกลุ่มตัวอย่างหลังการอบรม คือ กลุ่มควบคุมมีความรู้เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับดี มีคะแนนร้อยละ 86.30 ส่วนกลุ่มทดลองมีความรู้เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับดีมาก มีคะแนนร้อยละ 92.66

จากงานวิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการฝึกอบรมจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยดำเนินการตามขั้นตอนการวางแผนที่กำหนดไว้อย่างถูกต้อง จะช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชุดฝึกอบรม

ชุดฝึกอบรม (training packages) เป็นเครื่องมือการฝึกอบรมอย่างหนึ่งซึ่งจัดขั้นตอนของกระบวนการของการจัดทำสื่อการฝึกอบรมในลักษณะสื่อประสม เป็นการใช้สื่อฝึกอบรมหลาย ๆ ส่วนประกอบกันจนครบบริบูรณ์เพื่อให้สอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ชุดฝึกอบรมอีกนัยหนึ่งก็คือชุดการสอนซึ่งเป็นสื่อประสมซึ่งมีสื่อหลายชนิด อาจเป็นบทเรียนสำเร็จรูป แบบฝึกปฏิบัติ สไลด์ เทปประกอบการเรียน วีดิทัศน์ ซึ่งมีระบบการผลิตที่สอดคล้องกับวิชา หน่วย หรือหัวเรื่องการอบรม เพื่อเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพด้านการฝึกอบรมและการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น สามารถช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเรียนรู้ได้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ช่วยให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และเกิดการเรียนรู้ที่คงทนถาวร ชุดฝึกอบรมจึงนับว่าเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่ช่วยขจัดปัญหาในการเรียนการสอนในการฝึกอบรมบางประการ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาและอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรมดังนี้ (กฤษณา ปรานุกุล, 2537, หน้า 33-34)

1. แก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลและส่งเสริมการศึกษารายบุคคลได้ ชุดฝึกอบรมสามารถทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจตามเวลาและโอกาสที่เอื้ออำนวยแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งแตกต่างกัน
2. ช่วยเหลือขจัดปัญหาการขาดแคลนวิทยากร เปลี่ยนบทบาทวิทยากร โดยเป็นผู้คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่
3. ช่วยอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรม เพราะชุดฝึกอบรมสามารถนำไปใช้ได้ทุกเวลาและทุกสถานที่

ความหมายของชุดฝึกอบรม

นิพนธ์ สุขปรีดี (2537, หน้า 151) ได้ให้ความหมายของชุดฝึกอบรม หมายถึง การจัดทรัพยากรหรือการจัดระบบการฝึกอบรมโดยรวบรวมสื่อ เครื่องมือ และอุปกรณ์ ที่จำเป็นในการฝึกอบรมและทดสอบประสิทธิภาพแล้ว เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมได้รับประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกับประสบการณ์ตรง ได้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองตามเนื้อหาสาระที่ละน้อย เพื่อให้โอกาสกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติกิจกรรมฝึกอบรมได้ถูกต้องและได้รับการเสริมแรงในขณะที่รับการฝึกอบรม ชุดฝึกอบรมอาจแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. ชุดอุปกรณ์ฝึกอบรม (training kits) หมายถึงการจัดระบบสื่อที่จำเป็นในระนาบการฝึกอบรมให้อยู่ในที่เดียวกัน เพื่ออำนวยความสะดวกและใช้สื่อ ชุดอุปกรณ์การฝึกอบรมอาจจะแบ่งเป็นสื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก และสื่อประสมเป็นสื่อหลัก

2. ชุดฝึกอบรม (training packages) หมายถึง การจัดระบบฝึกอบรมที่สมบูรณ์ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง หรือชุดฝึกอบรมที่ผู้ให้การฝึกอบรมเป็นผู้ใช้ในการบรรยายหรือจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ในชุดฝึกอบรมจะประกอบด้วยคู่มือการใช้ชุดฝึกอบรมแบบทดสอบก่อนเรียนหลังเรียน สื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมอบรมทั้งหมดที่จำเป็นต้องใช้ในระบบการฝึกอบรม ทั้งสื่อที่ผู้ให้การฝึกอบรมใช้บรรยาย สาธิต และสื่อที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งที่ใช้เพื่อการสื่อสารและสั่งงานในระบบการฝึกอบรมทั้งหมด เพื่อใช้ในการฝึกอบรมกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ และการฝึกอบรมมวลชน ทั้งในระบบการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้า ระบบการฝึกอบรมแบบทางไกล และระบบการฝึกอบรมแบบความร่วมมือ สามารถจัดระบบชุดฝึกอบรมเพื่อใช้ในระบบการจัดฝึกอบรมทุกรูปแบบ ชุดฝึกอบรมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีทั้งชุดฝึกอบรมที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก และชุดฝึกอบรมที่ใช้สื่อประสมเป็นหลัก ชุดฝึกอบรมที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลักส่วนใหญ่เรียกว่า ชุดเอกสารฝึกอบรม ส่วนชุดฝึกอบรมที่ใช้สื่อประสมเป็นหลักเรียกว่า ชุดฝึกอบรม

3. โมดูลฝึกอบรม (modular training) หมายถึง การจัดระบบการฝึกอบรมที่จัดเป็นชุดฝึกอบรม (training packages) หลายชุดต่อเนื่องกัน โมดูลฝึกอบรมมีทั้งที่เป็น โมดูลฝึกอบรมสิ่งพิมพ์เป็นหลัก และโมดูลฝึกอบรมสื่อประสมเป็นหลัก

ความสำคัญของชุดฝึกอบรม

1. ชุดฝึกอบรมจะช่วยให้วิทยากรสามารถถ่ายทอดเนื้อหาที่เป็นนามธรรมและเนื้อหาที่ซับซ้อนให้ผู้รับการฝึกอบรมได้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

2. เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรม เป็นการสร้างความสนใจในเรื่องราวที่กำลังฝึกอบรมอยู่

3. ชุดฝึกอบรมเป็นการฝึกการตัดสินใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สามารถแสดงความคิดเห็นระหว่างผู้รับการฝึกอบรมด้วยกันเอง หรือระหว่างผู้รับฝึกการอบรมกับวิทยากร

4. ชุดฝึกอบรมเป็นเครื่องมือสร้างความมั่นใจ ความพร้อมแก่วิทยากร เพราะสามารถนำมาใช้ได้ทันที และมีการผลิตเก็บไว้เป็นหมวดหมู่

5. ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมสามารถฝึกอบรมด้วยตนเองได้ตลอดเวลา ตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจของแต่ละบุคคล ซึ่งมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับการฝึกอบรมจากวิทยากร เพราะชุดฝึกอบรมที่ผลิตขึ้นนี้ผลิต

โดยกลุ่มผู้มีความรู้ ความชำนาญหลาย ๆ ด้าน และผ่านการทดสอบประสิทธิภาพจนแน่ใจแล้ว จึงนำออกมาใช้

6. สามารถจัดปัญหาในการขาดแคลนวิทยากรได้ เพราะชุดฝึกอบรมนี้ผู้รับการฝึกอบรมสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง

7. ชุดฝึกอบรมและชุดการสอนนี้จะช่วยลดภาระของวิทยากร วิทยากรสามารถดำเนินการตามคำแนะนำที่อธิบายไว้ในชุดฝึกอบรมตามลำดับขั้น

8. ทำให้ได้รับความรู้ไปในแนวเดียวกัน การฝึกอบรมส่วนใหญ่จะใช้วิทยากรหลายคนจะเกิดความแตกต่างกันในด้านการเรียนรู้ การมีชุดฝึกอบรมช่วยแก้ปัญหาในเรื่องนี้ได้
สุภาณี เสงศรี (2546, หน้า 38 – 39) กล่าวถึงความสำคัญของชุดฝึกอบรม คือ

1. ผู้ให้การฝึกอบรมลดเวลาการเตรียมการฝึกอบรมโดยเฉพาะการฝึกอบรมหลายรุ่น ผู้ให้การฝึกอบรมปรับปรุงชุดฝึกอบรมโดยไม่ต้องผลิตใหม่
2. ระบบฝึกอบรมมีมาตรฐาน เพราะผู้ให้การฝึกอบรมต่างที่ใช้ชุดฝึกอบรมประเภทเดียวกัน
3. มาตรฐานการวัดและประเมินผลการฝึกอบรมเป็นมาตรฐานเดียวกัน
4. ส่งเสริมให้เกิดเครื่องมือช่วยการฝึกอบรม
5. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีโอกาสรับประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์ที่ใกล้เคียงจากชุดฝึกอบรมสื่อประสม
6. ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ในการฝึกอบรม
7. เปลี่ยนบทบาทผู้ให้การฝึกอบรมจากผู้บรรยายมาเป็นผู้แนะนำ เสนอแนะการแก้ปัญหาในการฝึกอบรมและการจัดการฝึกอบรม
8. ประหยัดทรัพยากร เพราะสื่อต่าง ๆ ส่วนมากจะนำมาใช้ได้หลายครั้ง
9. ส่งเสริมให้ผู้ให้การฝึกอบรมเป็นผู้จัดการฝึกอบรมอย่างมีระบบ

ลักษณะสำคัญของชุดฝึกอบรม

รัตนา พุ่มไพศาล (2534, หน้า 31) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของชุดฝึกอบรมไว้ดังนี้

1. มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่อง เป็นการพัฒนาขึ้นมาเป็นชุดฝึกอบรมที่จะมีจุดมุ่งหมายสั้น ๆ เป็นชุด ๆ ไป
2. เป็นสื่อประสมที่สามารถศึกษาอบรมได้ด้วยตนเอง สื่อของชุดฝึกอบรมจะทำสื่อหลาย ๆ ชนิดที่มีความสัมพันธ์กันซึ่งช่วยเสริมสร้างความรู้และน่าสนใจ

3. เป็นสื่อที่สามารถศึกษาอบรมได้ด้วยตนเอง สื่อของชุดฝึกอบรมอาจเป็นสื่อที่ช่วยผู้ฝึกอบรมใช้ในการฝึกอบรม เช่น การบรรยาย หรืออาจเป็นสื่อที่ผู้รับการฝึกอบรมสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง

4. ใช้ระยะเวลาฝึกอบรมสั้น ชุดฝึกอบรมส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการฝึกอบรมสั้นสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง

5. ใช้ได้ทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ และทุกเวลา สื่อในชุดฝึกอบรมส่วนใหญ่จะเปิดโอกาสให้สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้รับการอบรมจะศึกษาหาความรู้ได้ทุกสถานที่ทุกเวลา

6. เบ็ดเสร็จในตัวเอง ชุดฝึกอบรมจะได้รับการพัฒนาขึ้นมาให้เสร็จสิ้นลงในตัวเอง ไม่ต้องต่อเนื่องไปยังชุดอื่น ผู้รับการอบรมก็ได้รับความรู้เป็นเรื่อง ๆ

สรุปได้ว่า ชุดฝึกอบรม หมายถึง การจัดระบบการฝึกอบรมโดยการรวบรวมสื่อต่าง ๆ เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่จำเป็นในการฝึกอบรมมาประกอบกันจนครบบริบูรณ์และผ่านการทดสอบประสิทธิภาพแล้ว เพื่อใช้สอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ช่วยให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจได้ง่ายขึ้น ลดภาระของวิทยากรหรือผู้เข้ารับการอบรมสามารถใช้ชุดฝึกอบรมศึกษาได้ด้วยตนเองโดยใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรมสั้น ๆ

หลักการและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการผลิตชุดฝึกอบรม

จากที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้นว่าชุดฝึกอบรมก็คือ ชุดการสอนนั่นเอง ดังนั้น กระบวนการเกี่ยวกับการผลิตชุดฝึกอบรมจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยหลักการ ทฤษฎีของการผลิตชุดการสอนมาใช้ในการผลิตชุดฝึกอบรมด้วย

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 115 – 116) ได้ให้แนวคิดที่จะนำไปสู่ระบบการผลิตชุดการสอน ดังนี้

แนวคิดที่ 1 ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล นักการศึกษาได้นำเอาหลักจิตวิทยา มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีหลายด้าน คือ ความสามารถ สถิติปัญญา ความต้องการ ความสนใจในร่างกาย สังคม อารมณ์ เป็นต้น ในการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลนี้วิธีการที่เหมาะสมที่สุด คือ การจัดการสอนรายบุคคล หรือการศึกษาตามเอกัตภาพ การศึกษาโดยเสรีและการศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งล้วนแต่เป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนตามสติปัญญา ความสามารถและความสนใจ โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

แนวคิดที่ 2 ความพยายามที่จะเปลี่ยนการสอนจากเดิมที่ยึด “ครู” เป็นแหล่งความรู้หลัก มาเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ด้วยการใช้ความรู้จากสื่อการสอนแบบต่าง ๆ ซึ่งได้จัดให้ตรงกับเนื้อหาและประสบการณ์ตามหน่วยการสอนของวิชาต่าง ๆ การเรียนด้วยวิธีนี้ครูจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเพียงหนึ่งในสามของเนื้อหาทั้งหมด อีกสองส่วนผู้เรียนจะศึกษาด้วยตนเองจากสิ่งที่ผู้สอนเตรียมไว้ในรูปของชุดการสอน

แนวคิดที่ 3 การใช้โสตทัศนูปกรณ์ในรูปของการจัดระบบการใช้สื่อการสอนหลายอย่าง มาช่วยในการสอนให้เหมาะสม และใช้เป็นแหล่งความรู้สำหรับนักเรียนแทนการให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนอยู่ตลอดเวลา แนวทางใหม่จึงเป็นการผลิตสื่อการสอนแบบประสมให้เป็นชุดการสอน

แนวคิดที่ 4 ปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับสภาพแวดล้อม นักเรียนเป็นผู้รับความรู้จากครูเท่านั้น แทนที่จะไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อเพื่อน ๆ และต่อครู นักเรียนจึงขาดทักษะการแสดงออกและการทำงานเป็นกลุ่ม จึงได้มีการเอากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กประกอบกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งนำมาสู่การผลิตสื่อออกมาในรูปของชุดการสอน

แนวคิดที่ 5 การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ โดยยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้ในการจัดสถานการณ์ออกมาเป็นการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งหมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียน

1. ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเอง
2. ได้ทราบว่าการตัดสินใจหรือการปฏิบัติงานของตนเองถูกหรือผิดอย่างไร
3. ได้รับการเสริมแรงที่ทำให้นักเรียนภาคภูมิใจที่ได้ทำถูกหรือคิดถูก อันจะทำให้เกิดการกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกในอนาคต
4. ได้เรียนรู้ไปทีละขั้นตอนตามความสามารถและความสบายใจของนักเรียน

จากแนวคิดที่สำคัญที่นำมาสู่การผลิตชุดการสอน สรุปได้ว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นจะต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาในด้านความแตกต่างระหว่างบุคคล ความต้องการ ความถนัด นอกจากนั้นยังได้คำนึงถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี โสตทัศนูปกรณ์ และการเพิ่มของประชากร การจัดการเรียนการสอน จึงต้องใช้วิธีการสอนและสื่อการสอนให้ตอบสนองต่อสิ่งดังกล่าว เนื่องจากความพยายามในการเปลี่ยนวิธีการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้ต้องผลิตสื่อ อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ไว้เป็นชุด เรียกว่า “ชุดการสอน” เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ในการเรียนการสอน และให้นักเรียนได้บรรลุถึงจุดหมายของการเรียนรู้มากขึ้น

องค์ประกอบของชุดการสอน

ชุดการสอนประกอบไปด้วยสื่อประสมในรูปแบบของวัสดุ อุปกรณ์และวิธีการ ตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป บูรณาการโดยใช้วิถีจัดระบบ เพื่อให้ชุดการสอนแต่ละชุดมีประสิทธิภาพ และความสมบูรณ์ในตัวเอง มีความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยและเนื้อหาที่จัดระบบไว้แล้ว ชุดการสอนอาจอยู่ในแฟ้มหรือกล่อง มีจำนวนเท่ากับหน่วยการสอนในแต่ละวิชา การผลิตชุดการสอนจึงต้องมีการจัดระบบที่เหมาะสม ชุดการสอนจะมีลักษณะอย่างไรและสื่อประเภทใดบ้างขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการใช้ อาจใช้สื่อที่มีราคาแพง เช่น ระบบบันทึกภาพ ฟิล์ม สไลด์ หรือสื่อราคาถูกลง เช่น วัสดุกราฟฟิก รูปภาพต่าง ๆ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 116 – 117) และบุญเกื้อ กวรวาเวช (2530, หน้า 71 - 72) ได้จำแนกองค์ประกอบของชุดการสอนไว้ 4 ส่วน คือ

1. คู่มือครู เป็นคู่มือและแผนการสอนสำหรับครูผู้สอนหรือผู้เรียนตามชนิดของชุดการสอน ภายในคู่มือจะชี้แจงวิธีการใช้ชุดการสอนเอาไว้อย่างละเอียด อาจจะทำเป็นเล่มหรือแผ่นพับก็ได้
2. บัตรคำสั่งหรือคำแนะนำ จะเป็นส่วนที่บอกให้ผู้เรียนดำเนินการเรียนหรือประกอบกิจกรรมแต่ละอย่างตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ บัตรคำสั่งจะมีอยู่ในชุดการสอนแบบกลุ่มและรายบุคคล ซึ่งจะประกอบด้วย

- 2.1 คำอธิบายในเรื่องที่จะศึกษา
- 2.2 คำแนะนำให้ผู้เรียนดำเนินการกิจกรรม
- 2.3 การสรุปบทเรียน

บัตรคำสั่งมักนิยมใช้เป็นกระดานแข็งติดเป็นบัตร ขนาด 6 นิ้ว กว้าง 8 นิ้ว

3. เนื้อหาสาระและสื่อ จะบรรจุไว้ในรูปของสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ อาจประกอบด้วยบทเรียน โปรแกรม สไลด์ เทปบันทึกเสียง ฟิล์ม สกริป แผ่นโปร่งใส วัสดุกราฟฟิก หุ่นจำลอง ของตัวอย่าง รูปภาพ ผู้เรียนจะศึกษาจากสื่อการเรียนต่าง ๆ ที่บรรจุอยู่ในชุดการสอนตามที่บัตรกำหนดไว้

4. แบบประเมินผล ผู้เรียนจะทำการประเมินความรู้ด้วยตนเองก่อนและหลังเรียน แบบประเมินที่อยู่ในชุดการสอนอาจจะเป็นแบบฝึกหัด ให้เติมคำในช่องว่าง เลือกคำตอบที่ถูกต้อง จับคู่ ผลจากการทดลองหรือให้ทำกิจกรรม

กรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 265 อ้างถึงใน สุรพงษ์ มีศรี, 2540, หน้า 35) กล่าวว่า ชุดการเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอนซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปมีดังนี้คือ TLU (teaching learning unit), LAP (learning activity packages), ISU, ILP และ UNIPAC แม้ว่าชุดการเรียนส่วนใหญ่จะมีชื่อเฉพาะของตนเอง แต่ส่วนประกอบของชุดการสอนส่วนต่าง ๆ ก็มีลักษณะคล้ายกัน คือ

1. หลักการและเหตุผล (rational)
2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (performance objective)
3. ทดสอบก่อนเรียน (pre-test)
4. การวิเคราะห์ทดสอบก่อนเรียน (pre-test analysis)
5. ความรู้พื้นฐาน (basic references)
6. โปรแกรมการเรียน (program for learning)
7. ทดสอบการประเมินผลตนเอง (self-evaluation test)
8. การวิเคราะห์ทดสอบประเมินผลตนเอง (self-evaluation test analysis)
9. อ้างอิงปัญหาและประยุกต์นำไปใช้ ข้อมูลเพิ่มเติม อธิบายศัพท์

ขั้นตอนการผลิตชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 119) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการผลิตชุดการสอนไว้ 10 ขั้นตอน

ดังนี้

1. กำหนดหมวดหมู่ เนื้อหา และประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชาหรือบูรณาการเป็นแบบสหวิทยาการ
2. กำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วยการสอนโดยประมาณเนื้อหาวิชาให้ครูสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง
3. กำหนดหัวเรื่องในการสอนแต่ละหน่วย เราควรให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนอะไรบ้างแล้วกำหนดออกมา 4 – 6 หัวเรื่อง
4. กำหนดมโนทัศน์และหลักการ ให้สอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปรวมนแนวคิด สาร และหลักเกณฑ์สำคัญไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาการสอน ให้สอดคล้องกัน
5. กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง เป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อน แล้วเปลี่ยนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ที่ต้องมีเงื่อนไขและเกณฑ์การเปลี่ยนพฤติกรรมไว้ทุกครั้ง
6. กำหนดกิจกรรมการเรียน ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเป็นแนวทางเลือก และการผลิตสื่อการสอน “กิจกรรมการเรียน” หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ
7. กำหนดแบบประเมินผล ต้องตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้แบบทดสอบเชิงเกณฑ์
8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัตถุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้ถือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนของแต่ละหัวเรื่องแล้ว ก็จัดสื่อไว้ให้เป็นหมวดหมู่ในกล่อง ก่อนที่จะนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ เรียกว่า “ชุดการสอน”

9. การหาประสิทธิภาพชุดการสอน เพื่อเป็นการประกันว่าชุดการสอนที่สร้างขึ้นมี ประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจำต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้นล่วงหน้า โดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเพื่อช่วยให้การเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนบรรลุผล

10. การใช้ชุดการสอน ชุดการสอนที่ได้ปรับปรุงตามประเภทของชุดการสอน (แบบ บรรยาย แบบกลุ่ม แบบรายบุคคล) และตามระดับการศึกษา โดยกำหนดขั้นตอนการใช้ดังนี้

10.1 ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน

10.2 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

10.3 ชี้นำประกอบกิจกรรมการเรียนรู้

10.4 ชี้นำสรุปผลการเรียน

10.5 ชี้นำประเมินผลการเรียน

นอกจากนี้ เสาวนีย์ ศึกษาบัณฑิต (2528, หน้า 293 – 294) ได้ลำดับขั้นตอนในการสร้าง ชุดการสอนไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์และกำหนดความต้องการ
2. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์
3. ออกแบบองค์ประกอบของระบบ
4. วิเคราะห์แหล่งทรัพยากรที่ต้องการ ทั้งทรัพยากรที่มีอยู่และข้อจำกัด
5. เลือกหรือผลิตสื่อการสอน
6. ออกแบบประเมินผลการเรียนการสอน
7. ทดลองและปรับปรุงแก้ไข
8. นำไปใช้

การหาประสิทธิภาพของชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 490-491) ได้อธิบายไว้ว่า การหาประสิทธิภาพของ ชุดการสอนตรงกับภาษาอังกฤษว่า “developmental testing” หมายถึง การนำชุดการสอนไป ทดลองใช้ (try-out) เพื่อนำมาปรับปรุงแล้วก็นำไปสอนจริง (train run) นำผลที่ได้มาปรับปรุง แก้ไข เสร็จแล้วจึงผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งการหาประสิทธิภาพของชุดการสอนนั้น มีความจำเป็น ด้วยเหตุผลหลายประการ คือ

1. เพื่อเป็นการประกันคุณภาพของชุดการสอน หรือ คุณภาพของบทเรียนว่าอยู่ใน ขั้นสูงเหมาะสมที่จะลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก หากไม่มีการหาประสิทธิภาพเสียก่อน ผลิตออกมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ ก็ต้องทำใหม่เป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลาและเงินทอง

2. ชุดการสอนจะทำหน้าที่สอน โดยที่สร้างสภาพการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่มุ่งหวัง บางครั้งต้องช่วยครูสอน บางครั้งต้องสอนแทนครู ดังนั้นก่อนนำชุดการสอนไปใช้ครูจึงควรมั่นใจว่า ชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ ในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จริง การหาประสิทธิภาพตามลำดับขั้นจะช่วยให้ได้ชุดการสอนที่มีคุณค่าทางการสอนจริงตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. การทดสอบประสิทธิภาพ จะช่วยทำให้ผู้ผลิตมั่นใจว่าเนื้อหาสาระที่บรรจุลงในบทเรียน หรือ ชุดการสอนที่เหมาะสมง่ายต่อการเข้าใจซึ่งจะช่วยให้ผู้ผลิตมีความชำนาญสูงขึ้น เป็นการประหยัด แรงงาน เวลาและเงินทองในการเตรียมต้นฉบับ

ดังนั้นการหาประสิทธิภาพชุดการสอนจะต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพไว้เพื่อให้ชุดการสอนที่สร้างมีคุณภาพ

เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตชุดการสอนจะพึงพอใจว่า หากชุดการสอนมีประสิทธิภาพระดับนั้นแล้ว ชุดการสอนก็จะมีคุณค่าที่จะนำไปสอนนักเรียนและคุ้มค่าแก่การลงทุนผลิตออกมา การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้โดย การประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียน 2 ประการ โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ และ E_2 คือ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

ประสิทธิภาพของชุดการสอนจะกำหนดเป็นเกณฑ์ที่ผู้สอนคาดหมายว่า ผู้เรียนจะเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นที่พึงพอใจ โดยกำหนดให้เป็นเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนนทำงาน และการประกอบกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมดนั้น E_1/E_2 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ / ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ โดยกำหนดเป็นเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนนที่นักเรียนตอบแบบทดสอบถูกและเปอร์เซ็นต์ของคะแนนเฉลี่ยครั้งสุดท้ายที่นักเรียนประสบผลสำเร็จ ซึ่งปกติมักตั้งไว้ 80 / 80 หรือ 90 / 90

ขั้นตอนการทดสอบหาประสิทธิภาพ ชุดการสอนที่สร้างเสร็จครั้งแรกนั้นจำเป็นต้องนำชุดการสอนที่สร้างนี้ไปทดสอบประสิทธิภาพตามขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่ง ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 492 – 493) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 แบบเดี่ยว เป็นการทดลองกับผู้เรียน 1 คน โดยใช้เด็กอ่อน ปานกลาง และเด็กเก่ง คำนวณหาประสิทธิภาพเสร็จแล้ว ปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยปกติคะแนนที่ได้จากการทดลองแบบเดี่ยวนี้อาจได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก

ขั้นที่ 2 แบบกลุ่ม เป็นการทดลองกับผู้เรียนประมาณ 6-10 คน (ละผู้เรียนที่เก่งกับอ่อน) คำนวณหาประสิทธิภาพแล้ว ปรับปรุงผลลัพธ์ที่ได้คราวนี้คะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นอีกเกือบเท่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยเฉลี่ยจะห่างจากเกณฑ์ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติจริงเป็นทดลองภาคสนาม กับผู้เรียน 30–100 คน ค้นหาประสิทธิภาพแล้วทำการปรับปรุงผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าไม่เกิน 2.5 เปอร์เซนต์ ก็ยอมรับได้ หากแตกต่างกันมากผู้สอนต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดการสอนใหม่ โดยยึดสภาพความเป็นจริงตามเกณฑ์การยอมรับประสิทธิภาพของชุดการสอนมี 3 ระดับ คือ

1. สูงกว่าเกณฑ์
2. เท่าเกณฑ์
3. ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่ยอมรับได้ว่ามีประสิทธิภาพ

การยอมรับประสิทธิภาพชุดการสอน (ชัยวงศ์ พรหมวงศ์, 2526, หน้า 491) เมื่อทดลองภาคสนามแล้ว นำคะแนนที่ได้มาเทียบค่า E_1 และ E_2 เพื่อดูว่าเราจะยอมรับประสิทธิภาพหรือไม่ ให้ถือความแปรปรวน 2.5 – 5.0 % นั่นคือ ประสิทธิภาพของชุดการสอน ไม่ควรต่ำกว่าเกณฑ์ 5 % เราจะถือกำหนดไว้ 2.5 % เท่านั้น หากผู้เรียนได้คะแนนไม่ถึงเกณฑ์ที่ตั้งไว้จะต้องมีการปรับปรุงชุดการสอนนั้น แล้วหาประสิทธิภาพใหม่อีกครั้ง ถ้ายังได้ผลต่ำกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ก็ต้องปรับปรุงแก้ไข จนกว่าจะได้ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

การผลิตชุดการสอนตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นระบบการนำสื่อการสอนแบบประสมมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการสอน ที่เน้นความสำคัญของกระบวนการและผลลัพธ์ของการเรียนการสอน เพื่อช่วยลดบทบาทของผู้สอนจากการเป็นศูนย์กลางห้องเรียน และเกิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองมากขึ้น ชุดการสอนจะสามารถช่วยถ่ายทอดเนื้อหาประสบการณ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมสูง ช่วยสร้างความสนใจของผู้เรียนต่อสิ่งที่กำลังเรียน สร้างความพร้อมและความมั่นใจแก่ครู ทำให้การเรียนของนักเรียนเป็นอิสระจากอารมณ์และบุคลิกภาพของผู้สอน และจะช่วยทำให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและสังคม

ความหมายของสื่อประสม

ชัยวงศ์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 111) กล่าวว่า สื่อประสมเป็นการนำสื่อการสอนหลายอย่างมาสัมพันธ์กัน เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาสาระในลักษณะที่สื่อแต่ละชิ้นส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน

กิดานันท์ มลิทอง (2536, หน้า 76) ได้สรุปความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า เป็นตัวกลางที่ช่วยนำข้อมูล ความรู้จากผู้สอนหรือจากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน เป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายและขยายเนื้อหาบทเรียน ให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์การเรียนที่ตั้งไว้

จริยา เหนียนเฉลย (ม.ป.ป., หน้า 113) ได้กล่าวถึงความหมายของสื่อประสมว่า สื่อประสม หมายถึง การนำเอาสื่อการสอนหลายอย่างมากกว่า 2 ชนิดขึ้นไปมาสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องในเวลาเดียวกันและมีคุณค่าส่งเสริมซึ่งกันและกัน สื่อการสอนอย่างหนึ่งอาจใช้เพื่อหาความสนใจ ในขณะที่อีกอย่างหนึ่งใช้อธิบายข้อเท็จจริงของเนื้อหาความเข้าใจที่ลึกซึ้ง การใช้สื่อประสมจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์จากประสาทสัมผัสที่ผสมผสานกันได้ ค้นพบวิธีการที่จะเรียนในสิ่งที่ต้องการได้ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นสรุปความหมายของสื่อประสมได้ว่า สื่อประสมเป็นการนำสื่อการสอนตั้งแต่ 2 ขึ้นขึ้นไปมาบูรณาการกัน เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาสาระในลักษณะที่สื่อแต่ละชิ้นส่งเสริมกันสนับสนุนกันและกัน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดเอาไว้

ประเภทของสื่อประสม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 111 - 112) และจริยา เหนียนเฉลย (ม.ป.ป., หน้า 113 - 114) ได้จำแนกสื่อประสมไว้ตามจุดมุ่งหมายและลักษณะการใช้ดังนี้

1. จำแนกตามจุดมุ่งหมาย แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ใช้เพื่อจุดมุ่งหมายหลายอย่าง สื่อประสมประเภทนี้มีมักอยู่ในรูปของสื่อหลายชิ้นมาอยู่รวมกัน แล้วใช้สอนได้หลายเรื่อง เรียกว่า “ชุดอุปกรณ์”

1.2 ใช้เพื่อจุดมุ่งหมายหลายอย่าง สื่อประสมประเภทนี้มีมักอยู่ในรูปของสื่อหลายชิ้นมาอยู่รวมกัน แต่สอนได้เพียงเรื่องเดียว เรียกว่า “ชุดการสอน”

2. จำแนกตามลักษณะของสื่อและลักษณะการใช้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การสอนโดยใช้สื่อประสม เป็นการสอนที่ใช้สื่อหลายอย่างทั้งสื่อที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์และวิธีการ

2.2 การเสนอสื่อประสม เป็นการเสนอสื่อประสมประเภทฉาย เช่น สไลด์ ภาพยนตร์ ควบคู่กับสื่อเสียง

องค์ประกอบของชุดการสอนแบบสื่อประสม

กิดานันท์ มลิทอง (2536, หน้า 80 - 81) และจันทร์ฉาย เดมิยการ (2533, หน้า 82 - 83) ได้กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปสื่อประสมจะจัดอยู่ในกล่องหรือซอง ซึ่งประกอบไปด้วย

1. คู่มือสำหรับผู้สอนในการใช้ชุดการสอน และสำหรับผู้เรียนในชุดการเรียน
2. คำสั่งหรือการมอบหมายงาน เพื่อกำหนดแนวทางในการเรียนแก่ผู้เรียน
3. เนื้อหาสาระจะอยู่ในรูปของสื่อประสม ได้แก่ สไลด์ ฟิล์ม สกริป เทปบันทึกเสียง วัสดุกราฟิก ม้วนวีดิทัศน์ หนังสือบทเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนแบบสื่อประสมที่ใช้กับกลุ่มรายบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์

4. กิจกรรมการเรียนรู้เป็นการให้ผู้เรียนทำรายงานกิจกรรมที่กำหนดให้หรือค้นคว้าต่อจากที่เรียนไปแล้วเพื่อความรู้ที่กว้างขวางขึ้น
5. แบบทดสอบเป็นแบบทดสอบเกี่ยวกับเนื้อหาบทเรียนนั้น เพื่อการประเมินผล
6. การประเมินผลเป็นการประเมินผลกระบวนการ ซึ่งได้แก่ การรายงาน การค้นคว้า และผลการเรียนรู้ในรูปของแบบสอบถามต่าง ๆ

ส่วนประกอบทั้งหมดจะอยู่ในกล่องหรือในซองที่จัดไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการใช้ จะมีบทเรียนที่จัดเอาไว้ แบบสอบถามด้วยตนเองพร้อมคำตอบที่เฉลยไว้ด้านหลัง มีวัสดุอุปกรณ์ ที่สามารถใส่ในกล่องหรือในซองได้ ถ้ามีสิ่งที่ควรค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากสื่อที่มีอยู่ในกล่องและเป็นสื่อที่มีราคาแพง แดกเสียหายง่าย เล็กหรือใหญ่เกินไป เป็นสิ่งมีชีวิต ซึ่งเป็นสื่อที่ไม่สามารถใส่กล่องได้ ก็ต้องมีระบุในคู่มือและคำสั่งของการมอบงานให้ไปค้นคว้าเพิ่มเติม โดยบอกแหล่งที่อยู่ของสื่อนั้นให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการค้นคว้าและช่วยให้ผู้สอนไปยังแหล่งดังกล่าวได้ถูกต้องจะไม่เป็นการเสียเวลา

ความจำเป็นและบทบาทของสื่อประสม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 112) และจริยา เหนียนเฉลย (ม.ป.ป., หน้า 114 – 115) ได้เสนอความจำเป็นของสื่อประสมว่า สื่อประสมมีความจำเป็นในการเสนอเนื้อหาแตกต่างกันด้วยสื่อที่ต่างกัน โดยหลักที่ว่าสื่อแต่ละประเภทมีดีในอย่าง ๆ ไป สื่อประสมจึงมีบทบาทสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ ได้ดีเกือบทุกเรื่องจากแหล่งหลายแหล่ง โดยถือว่าสื่อแต่ละอย่างมีเนื้อหาต่างกัน และรูปแบบต่างกัน
2. ช่วยประหยัดเวลาทั้งผู้เรียนและผู้สอน
3. ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ตามความสามารถ และความพร้อมของแต่ละบุคคล
4. ช่วยดึงดูดความสนใจ เพราะสื่อประสมจะเป็นการผสมผสานกันของสื่อที่น่าสนใจ เทคนิคการผลิตแบบต่าง ๆ มาใช้ทำให้น่าสนใจ
5. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากข้อได้เปรียบในหลายรูปแบบของสื่อประสมในด้านต่าง ๆ

การพัฒนาชุดฝึกอบรม

ชุดฝึกอบรมประกอบด้วยองค์ประกอบหลายส่วนเช่น วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิธีการฝึกอบรม สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรมและการประเมินผล ดังนั้นในการพัฒนาชุดฝึกอบรมจึงจะต้องพิจารณาในส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวทั้งหมดอย่างเป็นระบบว่า ในการพัฒนาชุดฝึกอบรมนั้นควรใช้วิธีการใดอย่างไร มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุดฝึกอบรมไว้ดังนี้ คือ

พารีก และโร (Pareek & Roa, 1980 , pp. 1) ได้พัฒนาชุดฝึกอบรมโดยดำเนินการตามขั้นตอน ซึ่งมีอยู่ 7 ขั้นตอนต่อไปนี้คือ

1. ระบุปัญหาในเรื่องระดับความสามารถของคนหรือองค์กร วิเคราะห์แล้วเห็นว่ามี ความจำเป็นต้องแก้ไข และสามารถแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรม
2. กำหนดกลยุทธ์ในการฝึกอบรม เมื่อพิจารณาว่าการแก้ไข้ปัญหาต้องใช้วิธีการฝึกอบรม ผู้พัฒนาชุดฝึกอบรมจะต้องกำหนดยุทธวิธีในการฝึกอบรมว่าควรจะใช้รูปแบบและเทคนิควิธีใดบ้างในการฝึกอบรม
3. ระบุความจำเป็นในการฝึกอบรม นับว่ามีความสำคัญในการพัฒนาชุดฝึกอบรม เพราะจะทำให้ชุดฝึกอบรมนั้นมีวัตถุประสงค์ตรงกับปัญหาและความจำเป็นในการฝึกอบรม
4. พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนที่จะต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงกับปัญหาและความจำเป็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม แบ่งออกได้ 3 ขั้นตอนสำคัญ ๆ ดังนี้
 - 4.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ จะต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพราะจะช่วยให้สามารถกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยจะต้องคำนึงถึงความจำเป็นในการฝึกอบรมเป็นพื้นฐาน
 - 4.2 การคัดเลือกเนื้อหา จะต้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เป็นสิ่งใหม่และเป็นที่น่าสนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยพิจารณาจากวัย และระดับความรู้เดิมด้วย
 - 4.3 การเลือกกิจกรรมการเรียนรู้หรือประสบการณ์การเรียนรู้ นอกจากจะต้องเป็นการส่งเสริมให้บรรลุวัตถุประสงค์แล้ว ประสบการณ์ที่จัดให้จะต้องน่าสนใจและเป็นการส่งเสริมกันระหว่างประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ได้หลายทาง ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่สามารถลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
5. เลือกสื่อในการฝึกอบรม การฝึกอบรมเป็นการให้ความรู้แก่บุคคลวิธีหนึ่ง ที่พึงประสงค์ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะหรือเจตคติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมากกว่าทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้และเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ในการให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้ดีตามความต้องการนั้นจำเป็นต้องมีการสื่อความหมายที่ดีเป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้ให้การอบรมกับผู้รับการฝึกอบรม สื่อจึงนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ จากผู้พูดไปยังผู้ฟัง สื่อที่กล่าวถึงนี้หมายถึง วัสดุ เครื่องมือและหรือวิธีการ (เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต, 2528, หน้า 202) สื่อที่ดีจะช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความสนใจและกระตือรือร้น การเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการฝึกอบรม ดังนั้นก่อนจะเลือกสื่อใดมาใช้ประกอบการฝึกอบรมควรมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้คือ

- 5.1 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมหรือไม่
- 5.2 เนื้อหาสาระของสื่อมีประโยชน์มีความสำคัญเพียงใด
- 5.3 มีความน่าสนใจหรือไม่
- 5.4 มีความทันสมัยน่าเชื่อถือเพียงใด
- 5.5 สามารถนำมาใช้ร่วมกับกิจกรรมการฝึกอบรมเหมาะสมเพียงใดเช่นเรื่องของข้อเท็จจริง สี และขนาด เป็นต้น

- 5.6 มีความถูกต้องและมีการสื่อความหมายที่ดีเพียงใด
- 5.7 ลักษณะของเนื้อหาและวิธีนำเสนอสื่อ นั้น ๆ เหมาะสมหรือไม่
- 5.8 คุณภาพด้านเทคนิคและความประณีตในการผลิตดีพอหรือไม่
- 5.9 สื่อดังกล่าวได้รับการทดลองและยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้เพียงจากสถานการณ์เช่นไร มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมเพียงใดในด้านวัย ความรู้ และประสบการณ์

ศิริพันธ์ สายหงษ์ และสมประสงค์ วิทย์เกียรติ (2534, หน้า 678-681) กล่าวว่า กระบวนการผลิตชุดฝึกอบรมที่ดีนั้น อาจจะใช้กระบวนการผลิตตามหัวข้อต่อไปนี้คือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์ว่าต้องการให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดพฤติกรรมอะไรบ้าง
2. การกำหนดเนื้อหา ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เป็นขอบเขตการจัดทำกิจกรรมหรือสื่อแก่ผู้ผลิตชุดฝึกอบรม
3. การกำหนดสื่อซึ่งต้องคำนึงถึง
 - 3.1 สื่อที่เลือกมาต้องช่วยให้เกิดผลสำเร็จในการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้
 - 3.2 สื่อที่ดีต้องเหมาะสมกับสภาพของผู้เข้ารับการอบรม
 - 3.3 สื่อที่จะนำมาใช้กับชุดการฝึกอบรม ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของสังคมที่นำไปใช้
 - 3.4 ในการเลือกสื่อชุดฝึกอบรม ควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการนำสื่อมาใช้
4. การกำหนดผู้ผลิตชุดฝึกอบรม จะต้องเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญมาช่วยผลิตหรือให้คำปรึกษา
5. การดำเนินการผลิต
6. การทดสอบคุณภาพของชุดฝึกอบรม ทดลองประสิทธิภาพ แล้วเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาวิเคราะห์
7. การปรับปรุงชุดฝึกอบรม เมื่อพบว่ามีข้อบกพร่องต้องทำการปรับปรุง

สำหรับการพัฒนาชุดฝึกอบรมในการวิจัยครั้งนี้ จุดประสงค์คือ การสร้างชุดฝึกอบรมที่ทำให้นักเรียนที่ผ่านการฝึกอบรมมีความรู้ และเกิดความตระหนักในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ โดยแบ่งเป็นขั้นตอนไว้ดังนี้คือ

1. ขันวิเคราะห์ปัญหาความจำเป็นในการฝึกอบรม จากนโยบายและแนวทางการวิจัยและพัฒนาของชาติ ฉบับที่ 4 (2535-2539)
2. ขันออกแบบชุดฝึกอบรมประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์เนื้อหาในการฝึกอบรม รูปแบบวิธีการฝึกอบรม สื่อที่ใช้ประกอบการฝึกอบรม และแบบประเมินผล
3. ขันพัฒนาชุดฝึกอบรม เป็นการนำชุดฝึกอบรมไปทดลองและปรับปรุงเพื่อให้ได้ชุดฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด
4. ขันนำไปใช้ หลังจากปรับปรุงแก้ไขในขั้นที่ 3 แล้ว จึงนำชุดฝึกอบรมที่ได้ไปเผยแพร่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาต่อไป

ชุดฝึกอบรมที่สร้างขึ้นนี้จะประกอบขึ้นเป็นประโยชน์แก่กรมสามัญศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการฝึกอบรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ทั่วประเทศได้ ซึ่งนักเรียนในวัยนี้เป็นวัยที่เสี่ยงต่อปัญหาโรคเอดส์สูง นับได้ว่าสนองนโยบายของกรมสามัญศึกษาโดยตรง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดฝึกอบรม

กฤษณ์ พลอยโสภณ (2538, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดสำหรับเกษตรกรภาคตะวันตก ที่ผ่านมามีข้อจำกัดและปัญหาหลายด้าน จึงได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลขึ้น วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพวิธีดำเนินการวิจัย โดยศึกษากระบวนการผลิตชุดฝึกอบรมตามระบบการผลิตชุดฝึกอบรมแผนมสธ. ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยนำหลักสูตรการฝึกอบรมเรื่องการเพาะเลี้ยงสัตว์ปลาน้ำจืด มาจำแนกเป็นหน่วย เลือกลมาผลิตชุดฝึกอบรมทางไกล 6 หน่วย โดยใช้สื่อเอกสารประกอบการฝึกอบรมเป็นสื่อหลัก เทปบันทึกเสียงและเทปบันทึกภาพเป็นสื่อเสริมมีการฝึกปฏิบัติดำเนินการฝึกอบรมให้กับเกษตรกรภาคตะวันตก จำนวน 19 คน ใช้ระยะเวลาฝึกอบรม 1 เดือน ทำการฝึกภาคปฏิบัติ 3 วัน นำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามเกณฑ์ 80/80 ผลการวิจัยพบว่า ชุดฝึกอบรมทางไกล หน่วยที่ 1-6 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 85.80 / 82.10, 82.63 / 81.58, 80.00 / 80.00, 82.63 / 82.10, 80.53 / 80.53 และ 81.05 / 80.53 ตามลำดับ ระดับคะแนนแบบประเมินตนเองก่อนและหลังการฝึกอบรมต่างกันในทางที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และความคิดเห็นของผู้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับชุดฝึกอบรมและวิธีการฝึกอบรมอยู่ในระดับดี

คารณ สุวรรณโพธิ์ศรี (2539, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมปศุสัตว์ที่มีต่อชุดฝึกอบรมเรื่อง “เทคนิคการเพิ่มคุณภาพน้ำนม” วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อสร้างและศึกษาความคิดเห็น กลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมปศุสัตว์ในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 55 คน เก็บข้อมูลโดยจัดฝึกอบรมแล้วใช้แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อชุดฝึกอบรมประกอบด้วย แผ่นโป่งใส สไลด์ประกอบเสียง เทปโทรทัศน์ และหนังสือประกอบ ผลจากการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมปศุสัตว์ เป็นชายร้อยละ 89.0 เป็นหญิงร้อยละ 10.90 มีอายุเฉลี่ย 34.1 ปี ร้อยละ 89.09 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีการใช้สื่อชนิดต่าง ๆ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของสื่อแต่ละชนิดที่ใช้ในการฝึกอบรมว่า แผ่นโป่งใสและหนังสือประกอบมีความเหมาะสมมาก สไลด์ประกอบเสียงและเทปโทรทัศน์มีความเหมาะสมค่อนข้างมาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมปศุสัตว์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับชุดฝึกอบรมครั้งนี้การนำสื่อหลายอย่างมาใช้ร่วมกันทำให้เกิดความน่าสนใจมาก หลังจากศึกษาชุดฝึกอบรมแล้วได้รับความรู้เพิ่มขึ้นและสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับการปฏิบัติงานในหน้าที่ค่อนข้างมาก และค่าเฉลี่ยความคิดเห็นทั้งหมดที่มีต่อชุดฝึกอบรมอยู่ในเกณฑ์ระดับมาก

สุรพงษ์ มีศรี (2540, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพชุดฝึกอบรม เรื่อง การผลิตและนำเสนอแผ่นภาพโป่งใส สำหรับครูผู้สอนในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยตั้งเกณฑ์มาตรฐานไว้ที่ 80/80 กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี จำนวน 41 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า ประสิทธิภาพชุดฝึกอบรมมีค่า 90.87 / 89.93 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ คะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ครูผู้สอนแสดงความคิดเห็นว่า สื่อในการฝึกอบรมแต่ละชนิดมีคุณภาพและความเหมาะสมอยู่ในเกณฑ์มากถึงมากที่สุด ส่วนคุณภาพโดยรวมของชุดฝึกอบรมนั้นอยู่ในระดับที่มีความเหมาะสมมากที่สุด

วนิดา สุขชี (2540, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดสื่อประสม เรื่อง การจัดการฝึกอบรมสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ระดับจังหวัดใน 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดสื่อประสมและหาประสิทธิภาพชุดสื่อประสมตามเกณฑ์ 80 / 80 กลุ่มทดลองที่ใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพของเครื่องมือ คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับจังหวัดใน 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างซึ่งเป็นผู้ที่ไม่เคยเรียนหรือผ่านการฝึกอบรมเรื่อง การจัดการฝึกอบรมมาก่อนจำนวน 41 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ ชุดสื่อประสมประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ วีดิทัศน์ และสไลด์ประกอบเสียง ระหว่างการเรียนรู้จากชุดสื่อประสม ให้ทำแบบฝึกหัดท้ายบทเมื่อเรียนจบแล้วให้ทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์และทำแบบประเมินคุณภาพชุดสื่อประสม ผลการวิจัยปรากฏว่าประสิทธิภาพชุดสื่อประสมมีค่า 85.74/83.43 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ก่อนเรียนและหลังเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข แสดงความคิดเห็นว่าสื่อในการฝึกอบรมแต่ละชนิด อยู่ในเกณฑ์ดีมากและมีความสนใจในชุดสื่อประสมในระดับมาก

ปัญญา บุรณะนันท์ศิริ (2541, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพชุดฝึกอบรม เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านพุทธรักษา และเปรียบเทียบความก้าวหน้าการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่ผ่านการอบรมโดยใช้ชุดฝึกอบรมกับวิธีการบรรยายปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คนและกลุ่มควบคุม 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ ชุดฝึกอบรมเรื่อง ประชาสัมพันธ์และมนุษยสัมพันธ์ในการปฏิบัติงาน ผลการศึกษปรากฏว่า ชุดฝึกอบรมที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ 82.33 / 84.66 กลุ่มที่เรียนจากชุดฝึกอบรม มีผลสัมฤทธิ์และความก้าวหน้าในการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนจากการบรรยายปกติ

กริกอรี (Gregory , 1975) ได้ศึกษาเกี่ยวกับชุดการสอนในโปรแกรมการอบรมครูประถมศึกษา ระดับ 1 โดยใช้ชุดการสอนในการอบรม ให้ครูนำความรู้จากการอบรมไปใช้สร้างชุดการสอนเพื่อสอนเด็ก ระดับ 1 ตัวอย่างประชากรจำนวน 66 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุม 26 คน และกลุ่มทดลอง 40 คน และการวิจัยพบว่า คะแนนทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และครูได้รับการอบรมด้วยชุดการสอนสามารถนำความรู้ไปใช้สร้างชุดการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (อินโนเทค) ขององค์กรซีมีโอ (Innotech, 1984 อ้างถึงใน มนตรี เพชรอินทร์, 2538, หน้า 33) ได้สร้างชุดการสอนชื่อ TBIPBE (the based instructional program for basic education) เป็นการประยุกต์ใช้โมดูลช่วยในการเรียนการสอนโดยยึดแบบทดสอบเป็นหลักในการใช้ชุดการสอนนี้ ทำให้ผู้เรียนที่อยู่ในระบบโรงเรียนหรืออยู่นอกระบบโรงเรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับการศึกษาขั้นมูลฐานในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์สุขภาพ และภาษาอังกฤษขั้นมูลฐาน ผลการใช้ชุดการสอนนี้ พบว่าสามารถทำให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพชุดการสอนนี้ยังให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนที่จะเลือกเรียนตามวิธีที่เหมาะสม ได้แก่ เรียนด้วยตนเอง การศึกษากับกลุ่ม หรือเรียนในชั้นเรียนก็ได้

จากงานวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาชุดฝึกอบรมที่ผ่านกระบวนการผลิตอย่างมีขั้นตอนและระบบ ผ่านการทดสอบประสิทธิภาพแล้วนั้น สามารถทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจสูงขึ้น และการนำสื่อหลาย ๆ อย่างมาใช้ร่วมกันจะทำให้เกิดความน่าสนใจ ผู้เข้ารับการอบรม

ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้มาก ดังนั้นการเลือกสื่อต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยควรตระหนักเพื่อช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ได้เร็วและเข้าใจได้ง่าย

จิตวิทยาวัยรุ่น

วัยรุ่น เป็นวัยที่อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ จึงมีลักษณะทั่ว ๆ ไปและความต้องการแตกต่างไปจากวัยอื่น ๆ ซึ่งความสนใจของวัยรุ่นแต่ละคนจะขึ้นอยู่กับเพศ สติปัญญา สภาพแวดล้อม โอกาสในการเรียนรู้ ความสนใจของกลุ่มเพื่อน และความสนใจอื่น ๆ ซึ่ง Hurlock ได้แบ่งความสนใจของวัยรุ่นไว้ดังนี้

1. ความสนใจทางสังคม (social interests) ในระยะวัยรุ่นตอนต้น เพศหญิงมีความสนใจในการพบปะสนทนากันมากกว่าเพศชาย เพราะเพศหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเพศชาย 1-2 ปี เพศหญิงชอบคุยเกี่ยวกับงานเลี้ยง เพศตรงข้าม เรื่องดลกขบขัน หนังสือภาพยนตร์ คนตรี กีฬา ครู อาจารย์ และเพื่อน ๆ ที่โรงเรียน ส่วนวัยรุ่นเพศชายชอบพูดคุยเรื่องกีฬา ภาพยนตร์ เพศตรงข้าม และเรื่องการเมือง นอกจากนี้ทั้งวัยรุ่นชายหญิงยังสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมด้วย

2. ความสนใจส่วนบุคคล (personal interests)

- ความสนใจในการแต่งกาย เช่น การรักสวยรักงามของวัยรุ่น
- ความสนใจในสุขภาพ ได้แก่ การกิน การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ
- ความสนใจในเพศตรงข้าม เช่น การปรับปรุงตัวให้เข้ากับเพศตรงข้าม
- ความสนใจที่จะแสวงหาความเป็นอิสระในตัวเอง
- ความสนใจในการอาชีพเพื่อวางแผนอาชีพในอนาคต
- ความสนใจในศาสนา การรู้ตัวชั่ว
- ความสนใจในการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น เล่นกีฬา ฟังวิทยุ ชมภาพยนตร์ และชมโทรทัศน์ เป็นต้น

โทรทัศน์ เป็นต้น

โดยลักษณะของวัยรุ่นแบ่งเป็น (สุชา จันทรธม, 2529, หน้า 3-4)

1. เป็นวัยแห่งการเสริมสร้าง (period of reconstruction) คือ ความเจริญเติบโตทางร่างกายเป็นไปอย่างรวดเร็ว เช่น ความสูง น้ำหนัก เป็นต้น

2. เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง (period of transformation) คือ มีการเปลี่ยนแปลงในชีวิตทั้งทางร่างกาย ความสนใจ และความคิดเห็นต่าง ๆ

3. เป็นวัยที่มีความคิดอยากเป็นอิสระ (period of independence) มีความคิดที่จะพึ่งตนเองและคัดค้านผู้ใหญ่ อยากลองดี ขอลาความก้าวร้าว

4. เป็นวัยที่ต้องเผชิญปัญหา อาจเรียกว่าเป็นวัยวิกฤต ปัญหายุ่งยากส่วนใหญ่เกี่ยวกับการปรับตัว เกิดความขัดแย้งอยู่ในใจ และการตัดสินใจเป็นไปอย่างรวดเร็ว วู่วาม และแสดงออกด้านอารมณ์รุนแรง

ระยะของวัยรุ่น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. วัยรุ่นตอนต้น (early adolescence) อายุ 13-15 ปี ช่วงนี้ร่างกายจะมีการเจริญเติบโตทางเพศอย่างสมบูรณ์ทั้งเพศชายและเพศหญิง
2. วัยรุ่นตอนกลาง (middle adolescence) อายุ 15-18 ปี มีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และความรู้สึกนึกคิด มีลักษณะเบาะๆ ค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป
3. วัยรุ่นตอนปลาย (late adolescence) อายุ 18-21 ปี ในระยะนี้การพัฒนาการของวัยรุ่นเริ่มสู่ภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งมักจะมีการพัฒนาด้านจิตใจมากกว่าร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดและปรัชญาชีวิต ดังนั้น ช่วงระยะเวลาการเป็นวัยรุ่นจากความเปลี่ยนแปลงของความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่หรือมีวุฒิภาวะ (maturity) ด้วยพัฒนาการและการเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1994, pp. 7-8) ได้กำหนดคำจำกัดความหมาย ของคำว่า “วัยรุ่น” ไว้กว้าง ๆ ดังนี้

1. เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายในลักษณะที่พร้อมจะมีเพศสัมพันธ์ได้
2. เป็นระยะที่มีการพัฒนาทางจิตใจจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่
3. เป็นระยะเวลาที่เปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ต้องพึ่งพาครอบครัวไปสู่การพึ่งพาตนเอง

มนพิจา นณิเลิศรัตน (2536) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม จึงนับว่าเป็นวัยวิกฤตช่วงหนึ่งของชีวิต เนื่องจากเป็นช่วงต่อของวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะต้นของวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่างเกิดขึ้น ซึ่งมีผลต่อการปรับตัวของวัยรุ่น หากวัยรุ่นสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ดี ก็จะบรรเทาปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น และทำให้พัฒนาการด้านอื่น ๆ เป็นไปด้วยดี คำว่า วัยรุ่น มีคำจำกัดความอยู่หลากหลาย เนื่องจากความแตกต่างของขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ตลอดจนความแตกต่างทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาของวัยรุ่นดังนี้

วัยนี้ครอบคลุมอายุโดยประมาณเด็กหญิงอายุ 10-20 ปี เด็กชายอายุ 12-22 ปี เนื่องจากช่วงวัยดังกล่าวค่อนข้างยาว ทางกรมแพทย์และจิตวิทยาพัฒนาการ จึงแบ่งช่วงดังกล่าวออกเป็น 2-3 ระยะ (แล้วแต่หลักเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญ) เนื่องจากระยะต้นกับระยะปลายของวัยเด็ก มักจะมีการเจริญเติบโตทั้งทางกายและจิตใจ อารมณ์ แตกต่างกันมาก ในที่นี้จะแบ่งเป็น 3 ระยะคือ

วัยรุ่นตอนต้น เด็กหญิงอยู่ในช่วงอายุ 10-14 ปี เด็กชายอยู่ในช่วงอายุ 12-16 ปี ในระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงคือ

1. มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายอย่างรวดเร็ว เช่น เด็กหญิงจะมีเต้านมใหญ่ขึ้น มีประจำเดือน มีการสร้างฮอร์โมนเอสโตรเจนและโปรเจสเตอโรน มีขนตามรักแร้และอวัยวะเพศภายนอก

2. มีรูปร่างสูงใหญ่ขึ้น
3. ค่อนข้างหลงตัวเอง
4. มีความเพ้อฝัน
5. มีความอิสระ แต่ยังต้องพึ่งพ่อแม่ ยังสนใจเพศเดียวกัน

วัยรุ่นตอนกลาง เด็กหญิงอยู่ในช่วงอายุ 15-18 ปี เด็กชายในช่วงอายุ 16-20 ปี ในระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ

1. เป็นระยะที่คู้ร้อน โมโหง่าย มักมีความขัดแย้งกับพ่อแม่สูง
2. เพื่อนมีอิทธิพลสูง
3. เริ่มสนใจเพศตรงข้าม
4. การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเริ่มสมบูรณ์เต็มที่
5. เป็นระยะที่เริ่มทดลองเกี่ยวกับเพศ ซึ่งถ้าขาดความรู้และการป้องกันจะก่อให้เกิดปัญหาตั้งครรภ์ที่ไม่พึงปรารถนาในเด็กหญิง หรือโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์รวมทั้งโรคเอดส์ได้ทั้งในเด็กหญิงและเด็กชาย

6. ยังคงมีความคิดเพ้อฝัน

วัยรุ่นตอนปลาย เด็กหญิงอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 18-20 ปี เด็กชายอยู่ในช่วง 20-22 ปี เป็นระยะที่เจริญเติบโตเข้าสู่วัยผู้ใหญ่เต็มที่ ดังนั้นระยะนี้จึงมีลักษณะ

1. รู้จักบทบาทของเพศตนเองเต็มที่
2. มีความเป็นอิสระเต็มที่ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ
3. ค่อนข้างยอมรับการให้คำแนะนำได้ง่ายกว่าวัยอื่น ๆ
4. ให้ความสนใจต่อคำแนะนำต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องการป้องกันปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม

เด็กชายเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น จะมีลักษณะทางเพศทุติยภูมิ (secondary sex characteristics) เกิดขึ้น ซึ่งสรีระวิทยาของระบบสืบพันธุ์ชายเกิดขึ้นโดยการทำงานของอัณฑะ (testis) ซึ่งเป็นต่อมเพศ และเป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุดในระบบสืบพันธุ์ชาย ทำงานโดยความควบคุมของต่อมใต้สมองโกนาโดโทรฟิน (gonadotrophins) อัณฑะมีหน้าที่หลัก 2 ประการคือ

1. สร้างเซลล์สืบพันธุ์ ได้แก่ สเปิร์ม
2. สร้างฮอร์โมนเพศชาย ได้แก่ แอนโดรเจน ซึ่งฮอร์โมนเพศชายที่สำคัญที่สุด คือ เทสโทสเตอโรน (testosterone)

ผลการทำงานทางสรีระวิทยาของเทสโทสเตอโรนในระบบสืบพันธุ์ของเพศชาย คือ เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นจะกระตุ้นการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของอวัยวะภายนอก ได้แก่ องคชาติ ถุงอัณฑะ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการกระทำทางเพศ อวัยวะเพศทุติยภูมิ ได้แก่ ท่อเก็บสเปิร์ม เซมินัลเวสซิกเคิล (seminal vesicle) ต่อมลูกหมากและบารโบยูริทล แกรนด์ (bulbourethral gland) ซึ่งทำหน้าที่เป็นท่อทางผ่านและหลั่งสารจำเป็นต่อการดำรงชีพของสเปิร์ม เพื่อการปฏิสนธิต่อไป แต่สิ่งที่จะปรากฏให้เห็นก่อนคือ อวัยวะเพศมีขนาดใหญ่โตขึ้น ต่อมาจะมีการเจริญเติบโตของเต้านม ขนบริเวณอวัยวะเพศ ขนรักแร้ หนวดเครา การเปลี่ยนแปลงของเสียงและต่อมาก็คือการหลั่งน้ำกามครั้งแรก (first ejaculation) ซึ่งปกติจะเกิดหลังการเจริญของอวัยวะเพศประมาณ 1 ปี แต่ในน้ำกามนี้ยังไม่มีตัวอสุจิที่สามารถทำให้เกิดการตั้งครรภ์ได้ จนกว่าเด็กจะอายุประมาณ 15-16 ปี ขึ้นไป

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การเจริญเติบโตจากวัยเด็กเข้าสู่วัยรุ่นเป็นระยะของพัฒนาการทางเพศที่สำคัญ คือ มีความพร้อมในการมีเพศสัมพันธ์มีลักษณะที่บ่งชี้ถึงความเป็นเพศชายและเพศหญิง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะเฉพาะของความพร้อมทางวุฒิภาวะทางเพศ ความกังวลใจในเรื่องเพศจะมีมากขึ้น เช่น เด็กวัยรุ่นชายมีความกังวลใจในเรื่องการตื่นตัวของอวัยวะเพศในตอนเช้า การฝันเปียก (wet dream) การสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง (masturbation) ที่คิดว่าเป็นเรื่องผิดปกติ ขนาดของอวัยวะเพศที่คิดเองว่าใหญ่เกินไปหรือเล็กเกินไป หรือกังวลใจเรื่องสมรรถภาพทางเพศ เป็นต้น ส่วนเด็กวัยรุ่นหญิงจะมีความกังวลใจในเรื่องสัดส่วนของร่างกาย ต้องการมีรูปร่าง ใบหน้าสวยงามเพื่อให้ดึงดูดความสนใจของเพศชาย อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการไม่รู้เกี่ยวกับเพศยังไม่เป็นอันตรายเท่ากับความรู้เรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่ระหว่าง “เพศ” กับ “เพศสัมพันธ์” เรื่องเพศในทางสรีระไม่ใช่เรื่องซับซ้อน เด็กสามารถเดินซื้อ “คู่มือปฏิบัติการทางเพศ” ได้จากแผงหนังสือทั่วไป เป็นเทคนิคการร่วมรักที่มีทั้งภาพและคำบรรยายโดยไม่ต้องไต่ถามจากผู้ใด ในขณะที่ เพศสัมพันธ์ เป็นเรื่องของอารมณ์และความรู้สึก เป็นเรื่องของจิตใจที่ครอบคลุมคุณค่า ความคิด ทักษะที่มีต่อชีวิตความรู้สึกที่มีต่อตัวเอง และเพศตรงข้าม เช่น การให้เกียรติ การไม่เอาเปรียบ การเคารพซึ่งกันและกัน ปัญหาการรับรู้และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศที่ถูกต้องจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดซึ่งเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องอธิบายเรื่องราวดังกล่าวให้ลูกเข้าใจ

ความต้องการของวัยรุ่น

ความต้องการ คือ ความรู้สึกอยากได้ ซึ่งทำให้เกิดแรงผลักดัน แรงจูงใจ และก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่พยายามให้บรรลุถึงความมุ่งหมายของความต้องการ ความต้องการของวัยรุ่นสามารถแบ่งได้ ดังนี้ (สุชา จันทรเฒ, 2529, หน้า 66-67)

1. ความต้องการทางเพศ เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น เด็กวัยรุ่นมักพยายามดิ้นรนที่จะคบหาเพื่อนต่างเพศ ซึ่งมักจะได้รับการกีดกันจากผู้ใหญ่ เนื่องจากเกรงจะเกิดเรื่องเสียหยาและคำครหา นินทาซึ่งก่อให้เกิดความกดดันทางธรรมชาติ เนื่องจากในระยะนี้ต่อมต่าง ๆ ภายในร่างกายกำลังทำงานเต็มที่ โดยเฉพาะต่อมเพศที่ผลิตฮอร์โมนออกมาเพื่อควบคุมการถึงวุฒิภาวะทางเพศ ทำให้วัยรุ่นพยายามหาทางออกเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง
2. ความต้องการได้รับอิสระ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ชนิดที่พ่อแม่ต้องดูแลเอาใจใส่ลูก ซึ่งไม่สามารถดูแลตัวเองได้ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้พ่อแม่มีความใกล้ชิดและหวงแหนลูกของตน คอยพิทักษ์รักษาไม่ยอมปล่อยให้ทำอะไรตามลำพัง ในวัยเด็กก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่พอถึงวัยรุ่นเด็กจะพยายามแสวงหาความจริง และพยายามยืนหยัดอยู่ด้วยลำแข้งของตนเอง พ่อแม่ที่ฉลาดควรรู้จักผ่อนปรน ปล่อยให้ลูกเป็นตัวของตัวเองบ้าง ซึ่งจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง การพยายามกีดกันเด็กให้ทำตามที่ต้องการนั้นทำให้เด็กไม่กล้าที่จะตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งจะเห็นได้ว่าแม้เด็กมีอายุพอที่จะรับผิดชอบด้วยตนเองแล้วยังมีสภาพจิตใจและกิริยาท่าทางที่เป็นเด็กอยู่
3. ความต้องการที่จะหาเลี้ยงตนเอง เด็กหนุ่มสาวที่เริ่มมีความคิดที่จะหาเลี้ยงตนเอง แทนที่จะต้องอาศัยพ่อแม่ ทั้งนี้ เพราะคิดว่าการหาเงินได้ด้วยตนเองทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ การใช้เงินในการจับจ่ายสิ่งต่าง ๆ เป็นไปได้อย่างสบายใจโดยไม่ต้องเกรงใจใคร เพราะเป็นเงินที่หามาได้จากน้ำพักน้ำแรงของตนเอง และเป็นการพิสูจน์ให้ผู้ปกครองของตนเองเห็นว่าตนนั้นโตแล้ว ควรจะมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น แทนที่จะต้องถูกควบคุมเหมือนแต่ก่อน
4. ความต้องการที่จะได้รับการนับถือจากสังคม เด็กต้องการให้สังคมยอมรับนับถือว่าตนเป็นผู้ใหญ่แล้ว โดยพยายามทำตนให้เหมือนผู้ใหญ่ ดังนั้น พบว่าเด็กหนุ่มสาวบางคนพยายามดื่มเหล้าหรือสูบบุหรี่ เพื่ออวดความเป็นผู้ใหญ่ของตน ส่วนผู้หญิงมักพยายามแต่งหน้า ใส่รองเท้า สั้นสูง ทาปาก เขียนคิ้ว เป็นต้น
5. ความต้องการในปรัชญาชีวิตที่น่าพอใจ เด็กวัยรุ่นจะถามเรื่องราวที่ตนอยากรู้อย่างมีเหตุผล ถ้าได้รับคำตอบที่ไม่พึงพอใจก็จะพยายามซักถามจนกว่าจะได้คำตอบที่ตนพอใจ โดยไม่ยอมเลิกถามความสงสัยง่าย ๆ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องส่งเสริมเด็กให้มีปรัชญาชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพของสังคม และควรรู้จักวิธีการแนะแนวส่วนบุคคลด้วยเพื่อช่วยให้เด็กได้รู้จักสร้างมาตรฐานของศีลธรรมให้แก่ตนเองได้

6. ความต้องการมีประสบการณ์แปลกใหม่ ๆ เกิดความจำเจซ้ำซาก ชอบทดลอง ยิ่งเป็นสิ่งต้องห้ามยิ่งอยากลอง ฉะนั้นระยะนี้เด็กชอบฝ่าฝืนกฎระเบียบ ความต้องการเช่นนี้เป็นสาเหตุประการหนึ่งที่เร้าให้เด็กเสพยาเสพติด ประพฤติผิดทางเพศ ต่อต้านกฎเกณฑ์ของสถาบัน และสังคม

ความต้องการและความสนใจของวัยรุ่นที่ได้กล่าวมาแล้ว มีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต ซึ่งหากวัยรุ่นไม่ได้รับการตอบสนองก็อาจเกิดภาวะความคับข้องใจและจะทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินการปรับตัวได้ ดังนั้น ความต้องการและความสนใจในสิ่งต่าง ๆ ของวัยรุ่น ก็จะส่งผลให้เกิดการเปิดรับข่าวสารจากสังคมรอบข้าง เพื่อตอบสนองความต้องการของเขานั้นเอง ลักษณะทั่วไปและความต้องการของวัยรุ่นข้างต้น พบว่าวัยรุ่นมักจะมีความต้องการหรือความปรารถนาที่แตกต่างไปจากวัยอื่น ๆ บางครั้งก็เป็นความต้องการที่ขาดความพอดีมักจะมากเกินไปหรือน้อยเกินไปทำให้เกิดปัญหาขึ้น เกิดความไม่เข้าใจภายในครอบครัวหรือผู้ใหญ่รอบข้าง ถ้าครอบครัวให้ความอบอุ่นและทำความเข้าใจกับช่วงดังกล่าววัยรุ่นก็สามารถเจริญเติบโตขึ้นมาอย่างมีความภาคภูมิใจในตนเองและมีการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างมั่นคง แต่ทว่าในกรณีครอบครัวขาดความอบอุ่นและระบบการศึกษาไม่สามารถชี้แจงแนวทางการพัฒนาให้วัยรุ่นได้ วัยรุ่นจะเกิดการรวมกลุ่มและแสวงหากิจกรรมร่วมกันทำ กิจกรรมหนึ่งที่เป็นที่นิยมของวัยรุ่นมาทุกยุคทุกสมัย ก็คือการฟังเพลงและชมภาพยนตร์ ซึ่งมักจะพบได้ว่าในใจของวัยรุ่นมักจะมีนักร้องนักแสดงในดวงใจของตนเองรวมอยู่ด้วย ดังนั้น การเข้าใจและให้ความช่วยเหลือต่อวัยรุ่นจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่พ่อแม่ ผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดตลอดจนครูอาจารย์ควรตระหนักและถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยให้วัยรุ่นที่ตนรับผิดชอบได้ผ่านพ้นวัยแห่งความยุ่งยากของชีวิตตอนหนึ่งไปได้อย่างราบรื่น เพื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ที่ดีต่อไป

พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีของวัยรุ่น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การย้ายถิ่นเนื่องจากโอกาสและเงื่อนไขในการศึกษาและอาชีพ การเติบโตของความเป็นเมือง การอยู่ในวัยที่อยากรู้อยากลองบวกกับการเปลี่ยนแปลงฮอร์โมนและสรีระตลอดจนอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน สนับสนุนให้วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเพิ่มขึ้นและเป็นพฤติกรรมที่ไม่ปลอดภัย กลุ่มวัยรุ่นที่มีความเสี่ยงสูงต่อการมีพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ จากสถิติของกระทรวงสาธารณสุข ปี 2541 จำนวนครึ่งหนึ่งของผู้ติดเชื้อโรคเอดส์อยู่ในช่วงอายุ 15 – 19 ปี พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีมีลักษณะดังนี้

1. การมีเพศสัมพันธ์แบบหลายคนของวัยรุ่นชายและหญิงก่อนแต่งงาน

การศึกษาพฤติกรรมมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นชายและหญิงพบว่า วัยรุ่นทั้งชายและหญิงมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเร็วขึ้น และการมีเพศสัมพันธ์เป็นครั้งแรกได้เปลี่ยนไปจากการเที่ยวหาหญิงบริการเป็นการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเพื่อนหญิง โดยพบว่า จากผลการเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีของปี 2543 ในกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า อายุโดยเฉลี่ยของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง คือ 15 ปี มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับคนรักหรือแฟน นักเรียนชายคิดเป็นร้อยละ 57.89 นักเรียนหญิงคิดเป็นร้อยละ 55.56 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยอง, 2543) จากการศึกษาอื่น ๆ ในช่วงระยะหลัง ๆ ยังพบตรงกันอีกว่าบุคคลแรกที่วัยรุ่นชายมีเพศสัมพันธ์ด้วยคือ แฟน คู่หมั้น คนรู้จัก หรือคู่นอนสูงกว่าหญิงบริการทางเพศ นอกจากนี้การมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นชายหญิงยังเป็นลักษณะของการมีคู่นอนหลายคนและเป็นระยะเวลาสั้น ๆ โดยมักไม่มีการพูดคุยสื่อสารระหว่างกันและกันในเรื่องเพศสัมพันธ์ รวมทั้งการใช้ถุงยางอนามัย หรือการป้องกันเพื่อการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย

2. การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นชายหญิงมักไม่ใช้ถุงยางอนามัย

จากผลการเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีของปี 2543 ในกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า อัตราการไม่ใช้ถุงยางอนามัยในการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของนักเรียนชายคิดเป็นร้อยละ 68.42 นักเรียนหญิงคิดเป็นร้อยละ 66.67 และอัตราการใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งในการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนชายคิดเป็น ร้อยละ 17.50 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยอง, 2543) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการมีเพศสัมพันธ์กันในหมู่นักเรียนที่พบว่า มีการใช้ถุงยางอนามัยสูงเพียงร้อยละ 16 แต่ถ้าเป็นการมีเพศสัมพันธ์กับหญิงบริการทางเพศ พบว่า มีการใช้ถุงยางอนามัยสูงกว่าร้อยละ 80

3. ความไม่นิยมใช้ถุงยางอนามัยเมื่อซื้อบริการทางเพศ

จากการศึกษาของคณะผู้เชี่ยวชาญทางด้านประชากรที่พบว่า วัยรุ่นมีการใช้ถุงยางอนามัยกับหญิงบริการสูงกว่าร้อยละ 80 นั้น เป็นการศึกษาเปรียบเทียบกันในกลุ่มวัยรุ่นด้วยกันเอง แต่ผลการวิจัยที่ทำในสถานบริการทางเพศ โดยสอบถามหญิงและชายขายบริการทางเพศถึงลักษณะของลูกค้าที่มักปฏิเสธการใช้ถุงยางอนามัยกลับพบว่า วัยรุ่นเป็นกลุ่มที่มีการปฏิเสธการใช้ถุงยางอนามัยมากที่สุด

4. การใช้เข็มฉีดยาสวมติดร่วมกัน

ในกลุ่มวัยรุ่นชายหญิงที่ใช้ยาเสพติดชนิดฉีดเข้าเส้น มักจะมีพฤติกรรมการใช้เข็มฉีดยาร่วมกันซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้มีการติดเชื้อเอชไอวีได้ แต่ในปัจจุบันเราพบว่า อัตราการติดเชื้อเอชไอวี

โดยวิธีนี้มีอัตราที่น้อยเมื่อเทียบกับการติดต่อโดยทางเพศสัมพันธ์ แต่ก็ยังคงเป็นสาเหตุหนึ่งของการแพร่ระบาดของโรคเอดส์

โรคเอดส์ การควบคุม และป้องกัน

นโยบายและแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ของชาติและกระทรวงศึกษาธิการ (คณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติ, 2539, หน้า 48-49) มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดแผนงานป้องกันด้านพฤติกรรมสังคม ในแผนปฏิบัติการควบคุมเอดส์แห่งชาติ

จากผลการดำเนินงานรณรงค์ป้องกันเอดส์ที่ผ่านมาโดยภาพรวม ประชาชนส่วนใหญ่ มีความรู้เรื่องเอดส์ดีขึ้น แต่ส่วนใหญ่ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงจึงเป็นเหตุที่ยังคงทำให้มีการติดเชื้อเอดส์เพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนส่วนหนึ่งยังไม่ตระหนักถึงปัญหาการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ การกำหนดแผนงานป้องกันด้านพฤติกรรมสังคมได้เพิ่มการเสริมสร้างค่านิยมและเจตคติให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยการใช้ทักษะในการ สื่อสารให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย จึงมีความสำคัญยิ่งในแผนปฏิบัติการควบคุมเอดส์แห่งชาติ

2. แนวทาง / มาตรการในแผนงานป้องกันด้านพฤติกรรมสังคมของกลุ่มเยาวชน

2.1 พัฒนาหลักสูตรชีวิตครอบครัวศึกษา และเพศศึกษาที่เหมาะสมกับ อายุ เพศ กระแสสังคม ตลอดจนลักษณะเฉพาะในพื้นที่

2.2 เน้นกระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งการอบรม กระบวนการกลุ่มและแกนนำ เพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อให้เยาวชนทั้งชายและหญิงในและนอกระบบโรงเรียน ตระหนักในพฤติกรรมที่เสี่ยงและเข้าใจพฤติกรรมของอีกฝ่าย

2.3 พัฒนาทักษะ ประสพการณ์ชีวิต เช่น ทักษะการวิเคราะห์สถานการณ์ และพฤติกรรมที่อาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมและทักษะการปฏิเสธ เป็นต้น

2.4 ให้อาจารย์มีการเรียนรู้ เข้าใจธรรมชาติของร่างกายและเพศศึกษาและรู้จักวิธีการแก้ปัญหาเมื่อมีความกดดันทางเพศ เพื่อสามารถเลือกการแสดงออกทางเพศได้อย่างเหมาะสม

2.5 ส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตรที่พัฒนาคุณค่าของตนเอง รวมทั้งให้รู้จักตนเอง และรู้จักดูแลตนเองทั้งทางด้านสุขภาพและจิตใจ โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งชมรม การอบรมเข้มแบบเข้าค่ายและกิจกรรมรณรงค์ในวันสำคัญ เป็นต้น

2.6 ให้มีมาตรการเร่งด่วนในการไม่ให้มีสื่อลามกทางอารมณ์ และแหล่งมั่วสุมทางเพศ รวมทั้งให้มีการพิจารณาสร้างมาตรฐานทางกฎหมายใหม่ ๆ ที่ได้ผล

2.7 พัฒนารูปแบบการให้การศึกษาและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการป้องกันเอดส์ การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงสำหรับเยาวชนในและนอกระบบโรงเรียน ทั้งในเขตเมืองและชนบท

2.8 รณรงค์ให้ดารา นักร้อง นักแสดง หรือ ผู้นำกลุ่มเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน

การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ตามแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ พ.ศ. 2540-2544 เป็นภาระหน้าที่ของ 12 กระทรวงหลักที่ต้องร่วมมือกันรับผิดชอบ ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการมีการดำเนินงานโดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบเป็นแกนกลางในการดำเนินงาน ตามแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ พ.ศ. 2540-2544 ตามยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคน ครอบครัว และชุมชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสภาพแวดล้อมในสังคมให้เอื้อต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนากลไกการบริหารจัดการ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิปัญญาและการวิจัยเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์

กระทรวงศึกษาธิการมีบทบาทในการดำเนินงานตามแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ พ.ศ. 2540-2544 โดยใช้กระบวนการของรูปแบบด้านสุขภาพและสังคม (health and social model) ทั้งนี้เพราะเป็นภารกิจที่ดำเนินงานเป็นกระบวนการ โดยเน้นทักษะชีวิตแบบมีส่วนร่วม (life skill approach) ประกอบกับการใช้สื่อที่เน้นทางด้านสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ และสื่อประเภทที่เหมาะสมสำหรับแต่ละบุคคล (interpersonal media) โดยเน้นในกลุ่มเป้าหมายเยาวชนและครูเป็นองค์ประกอบในสภาพแวดล้อมและสังคม แบ่งเป็น เพื่อน มาตรา ชุมชนและสื่อมวลชน

กลุ่มเป้าหมายที่สัมพันธ์กับกระทรวงศึกษาธิการ คือ นักเรียน ครูและผู้บริหาร ต้อง รับผิดชอบ 2 ประเด็นหลักทุกสถานศึกษา ได้แก่ ประเด็นที่ 1 และประเด็นที่ 4 ดังมีแนวทางและดำเนินงานดังนี้

ประเด็นที่ 1 พัฒนาศักยภาพของคน ครอบครัวและชุมชน

1. รณรงค์อย่างต่อเนื่องในกลุ่มประชาชนโดยทั่วไปให้สามารถป้องกันตนเองและครอบครัวให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อเอดส์ โดยใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้และการสื่อสารในทุกรูปแบบ เช่น

1.1 สร้างค่านิยมทางเพศที่เหมาะสม ความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง และการมีเพศสัมพันธ์ที่รับผิดชอบ

1.2 สร้างเสริมความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักเกี่ยวกับโรคเอดส์ อีกทั้งมีความเห็นอกเห็นใจและสามารถอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ ตลอดจนความตระหนักถึงสิทธิของผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์

1.3 สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักวิธีสื่อสารที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความตระหนักและสามารถหลีกเลี่ยงสถานการณ์เสี่ยงต่าง ๆ ได้ เช่น การเที่ยวสถานเริงรมย์ การมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสโดยไม่ใช้ถุงยางอนามัย

1.4 สนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงเจตคติ และพฤติกรรมเสี่ยง โดยใช้วิธีกลุ่มเพื่อนสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น วัยรุ่น ผู้ติดยาเสพติด ผู้ใช้และผู้ขายบริการทางเพศ

1.5 ส่งเสริมสัมพันธภาพและความผูกพันของคนในครอบครัว รวมทั้งแก้ไขความเชื่อและเจตคติในการเลี้ยงดูที่เป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างเจตคติและทักษะชีวิตที่เหมาะสม

1.6 ทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อกระตุ้นนักเรียนชายและหญิงระดับมัธยมศึกษา ให้มีความภาคภูมิใจ และยอมรับในคุณค่าและสถานภาพสตรี

1.7 สนับสนุนการอบรมและประชาสัมพันธ์เรื่อง อนามัยครอบครัว ครอบครัวศึกษา เพศศึกษา โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การวางแผนครอบครัวผ่านระบบการศึกษา

2. ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตร สื่อ กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดทักษะการดำเนินชีวิตโดยใช้กระบวนการกลุ่มทั้งกลวิธีให้การศึกษาในระบบ และนอกระบบในทุกช่วงวัย โดย

2.1 พัฒนาและใช้หลักสูตรที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา โดยเฉพาะหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต และพฤติกรรมสุขภาพ เช่น เพศศึกษา โรคเอดส์ และสารเสพติด เป็นต้น

2.2 พัฒนาหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา โดยให้นักศึกษามีทักษะในการใช้กระบวนการกลุ่มและกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดทักษะในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมจริยธรรม เจตคติและทักษะชีวิตต่าง ๆ

2.3 พัฒนาคู่มือประจำการทุกระดับรวมทั้งอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาให้สามารถใช้กระบวนการกลุ่ม และกระบวนการสอนที่สร้างทักษะในการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน นักศึกษา

2.4 สร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องการเรียนการสอนเจตคติ และทักษะชีวิตให้กับผู้บริหารการศึกษา รวมทั้งผู้บริหารสาขาอื่น ๆ

ประเด็นที่ 4 การพัฒนาบริการพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ

1. จัดให้มีการบรรจุความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย รวมทั้งเรื่องเพศ และเอดส์ ไว้ในหลักสูตรการศึกษาและบริการพื้นฐานทางสังคมอื่น ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนให้เหมาะสมกับแต่ละระดับการศึกษาและพื้นที่ โดยให้มีความหลากหลายและทันสมัย

2. ส่งเสริมการพัฒนาระบบการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ให้เอื้อต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ โดย

2.1 เน้นกระบวนการส่งเสริมให้ครูทุกระดับมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน และสามารถนำไปใช้ได้

2.2 ปรับกระบวนการเรียนการสอนและเทคโนโลยีการสอน ให้ส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกระดับสามารถคิด วิเคราะห์ เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำความเข้าใจปัญหาชีวิต และปัญหาเอดส์ จนเกิดความตระหนัก มีทัศนคติ มีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้น และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

2.3 ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องเอดส์และเพศศึกษา ซึ่งเคยมีเฉพาะเนื้อหาทางชีววิทยา ให้มุ่งเน้นทางความรู้ ความตระหนัก และทักษะในเชิงสังคมจิตวิทยา เช่น ค่านิยม จริยธรรม ทักษะชีวิตและบทบาทชายหญิงอย่างต่อเนื่อง

2.4 ส่งเสริมการร่วมมือระหว่างภาครัฐ สถาบันทางวิชาการ เอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์และชุมชน ในการบูรณาการการเรียนการสอนทุกระดับ รวมทั้งการจัดทำสาระสำคัญของหลักสูตรกลางสำหรับการศึกษาแต่ละระดับ เพื่อให้ครูสามารถนำไปพัฒนาและประยุกต์เป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้เข้ากับสถานการณ์ในชุมชนและสอดคล้องกับชีวิตวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ

2.5 ปรับปรุงระบบการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ ในส่วนสำคัญของหลักสูตรและกิจกรรม โดยให้มีบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้เกิดสำนึกของชุมชน ความภูมิใจ เข้าใจชุมชนและศักยภาพของชุมชนของตนเอง

2.6 ส่งเสริมสถาบันทางศาสนาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม จริยธรรม ในโรงเรียน

2.7 เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและสร้างเครือข่ายในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กอย่างต่อเนื่องระหว่างบ้านและโรงเรียน

สรุปได้ว่า โรงเรียนมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานตามแผนป้องกันและแก้ปัญหาเอดส์ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง คือ นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ให้สามารถป้องกันตนเองและครอบครัวให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อเอดส์ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้และการสื่อสารทุกรูปแบบ รวมทั้งจัดให้มีการบรรจุความรู้ เรื่อง สุขภาพอนามัย เพศศึกษา และเรื่องโรคเอดส์ ไว้ในหลักสูตรการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน

ความรู้เรื่องโรคเอดส์

คำว่า เอดส์ (AIDS) เป็นตัวย่อมาจากภาษาอังกฤษว่า acquired immune deficiency syndrome โรคเอดส์ หมายถึง กลุ่มอาการของโรคที่เกิดจากภูมิคุ้มกันของร่างกายบกพร่อง ซึ่งเกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง เป็นสาเหตุให้ร่างกายติดเชื้อโรคชนิดต่าง ๆ ได้ง่าย และจะมีอาการรุนแรงเป็นอันตรายและเป็นผลให้ผู้เสียชีวิตอย่างรวดเร็วกว่าคนปกติ เชื้อโรคชนิดนี้พบในของเหลว เช่น น้ำเลือด น้ำอสุจิ น้ำจากช่องคลอดที่ออกจากร่างกายของผู้ป่วย และผู้ติดเชื้อเอดส์

โรคเอดส์ เป็นโรคที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า human immunodeficiency virus หรือ HIV เมื่อไวรัสเข้าสู่ร่างกายจะมีการฟักตัวอยู่ระยะหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเวลานานหลายปี โดยไม่มีอาการผิดปกติใด ๆ ต่อมาไวรัสจะมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้น และเข้าไปทำลายระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย ทำให้ไม่สามารถป้องกันอันตรายจากโรคติดเชื้อ หรือโรคมะเร็งบางชนิดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคติดเชื้อ หรือโรคมะเร็งประเภทฉวยโอกาส (opportunistic diseases) ซึ่งมักจะไม่ทำให้เกิดโรค ถ้าความต้านทานของร่างกายยังเป็นปกติ ผู้ป่วยโรคเอดส์มักจะมีอาการรุนแรงและเสียชีวิตอย่างรวดเร็ว

การแพร่โรคเอดส์ แม้ว่าเชื้อโรคเอดส์จะพบในของเหลวที่ออกจากส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น เลือด น้ำกาม น้ำในช่องคลอด และน้ำลาย เป็นต้น แต่จากการศึกษาพบว่า ไวรัสนี้มักจะแพร่เฉพาะทางเลือด น้ำกาม และน้ำในช่องคลอดเท่านั้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า โรคเอดส์แพร่ได้โดยการมีเพศสัมพันธ์ ทางเลือดที่มีเชื้อเอดส์และจากการคาที่ติดเชื้อเอดส์สู่ทารก โดยมีลักษณะการแพร่เชื้อโรค ดังนี้ (สมศรี สหะรังสินและคณะ, 2538, หน้า 7)

1. การแพร่ทางเพศสัมพันธ์ เชื้อ เอช ไอ วี สามารถแพร่ได้ทั้งจากชายสู่ชาย ชายสู่หญิง และหญิงสู่ชาย โอกาสติดเชื้อขึ้นกับปัจจัยหลายอย่างเช่น การมีแผลบริเวณอวัยวะเพศ การมีคู่นอนหลายคน การปฏิบัติทางเพศ

2. การแพร่ทางเลือดและผลิตภัณฑ์จากเลือด ที่พบบ่อยดังนี้

2.1 การรับเลือดที่มีเชื้อขณะทำผ่าตัด หรือเพื่อรักษาโรคบางชนิด

2.2 การใช้เข็มฉีดยาหรือกระบอกฉีดยาร่วมกับผู้ติดเชื้อ

2.3 การรับอวัยวะของผู้ติดเชื้อ หรือการผสมเทียมโดยรับอสุจิของผู้ติดเชื้อ

3. การแพร่ทางมารดาสู่ทารก เอช ไอ วี สามารถแพร่จากมารดาสู่ทารกได้ตั้งแต่ขณะที่เด็กอยู่ในครรภ์ ระหว่างการคลอดหรือระยะหลังคลอดก็ได้ โอกาสที่ทารกจะได้รับเชื้อมีประมาณ 1 ใน 3 จากการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ไม่ปรากฏว่าโรคเอดส์จะแพร่ได้โดยทางอื่น ๆ อีกเลย นอกจากที่กล่าวมา การอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด การใช้ห้องน้ำร่วมกัน หรือใช้ภาชนะ เครื่องครัว งาน แก้ว หรือผ้าเช็ดตัว ใบมีดโกน แปรงสีฟันร่วมกับผู้ป่วย ยังไม่พบว่ามีโรคติดเชื้อเอดส์

ระยะฟักตัว ไม่แน่นอนอยู่ระหว่าง 6-10 ปี ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของเชื้อ และสุขภาพของผู้ติดเชื้อ

ลักษณะอาการของการติดเชื้อ เอช ไอ วี แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะที่ไม่ปรากฏอาการ (asymptomatic HIV infection) ผู้ป่วยจะมีสุขภาพปกติแต่ตรวจเลือดจะพบเชื้อเอดส์บางรายอาจมีอาการเป็นหวัด การตรวจเลือดจะพบเลือดขาวได้ตั้งแต่ระยะ 3-12 สัปดาห์ ภายหลังจากได้รับเชื้อเอดส์

ระยะที่ 2 ระยะที่ปรากฏอาการเริ่มแรก เรียกว่า ระยะที่สัมพันธ์กับเอดส์ (AIDS related complex) จะปรากฏอาการเรื้อรังต่อไปโดยไม่ทราบสาเหตุ

- ต่อมมน้ำเหลืองที่คอ รักแร้โตอย่างถาวร
- น้ำหนักตัวลด
- ท้องเดินเรื้อรัง
- ไข้เรื้อรัง เหงื่อออกกลางคืน
- เป็นโรคลำไส้เรื้อรัง
- มีผื่นแดงตามผิวหนังตามตัว

ระยะที่ 3 ระยะโรคเอดส์เต็มขั้น (full blown AIDS) เป็นระยะที่แสดงอาการของโรคเอดส์ที่จะมีปัญหากับระบบต่าง ๆ ของร่างกายเนื่องจากภูมิคุ้มกันถูกทำลาย ทำให้เกิดการติดเชื้อของระบบต่าง ๆ ในร่างกายได้ง่ายขึ้น เช่น ติดเชื้อที่ระบบทางเดินหายใจ ระบบประสาท ระบบทางเดินอาหาร เป็นต้นและถูกกลืนเป็นมะเร็งหลอดเลือดและต่อมน้ำเหลือง

การรักษา การรักษาโรคเอดส์แบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน (ประพันธ์ ภานุภาค, 2536)

1. การรักษาโรคแทรกซ้อน คือ โรคติดเชื้อฉวยโอกาสหรือมะเร็ง บางอย่างก็มีารักษา บางอย่างก็ไม่มีารรักษาหรือรักษาไม่หายขาด ในปัจจุบันมีการให้ยาป้องกันโรคติดเชื้อแทรกซ้อนหลายอย่าง เมื่อระดับภูมิคุ้มกันลดลงมาถึงระดับหนึ่งและก่อนที่จะเกิดโรคติดเชื้อแทรกซ้อนขึ้นมาจริง ๆ พบว่า สามารถยืดชีวิตผู้ป่วยออกไปได้ระยะหนึ่ง

2. การรักษาที่มุ่งกำจัดไวรัสเอดส์ ในปัจจุบันยังไม่มียาที่ได้ผลแน่นอน ในการฆ่าทำลายไวรัสเอดส์โดยเฉพาะอย่างยิ่งไวรัสที่อยู่ในเซลล์เม็ดโลหิตขาว ยาจะออกฤทธิ์หยุดยั้งการแบ่งตัวของไวรัสเอดส์ เช่น ไซโดวูดีน (zidovudine) หรือ เอ แซด-ที (AZT) ไดดีอ็อกซีไอโนซีน (dideoxyinosine หรือ ดี ดี ไอ, DDI) ยาในกลุ่มนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง AZT สามารถยืดชีวิตผู้ป่วยออกไปได้ ทำให้เกิดโรคติดเชื้อแทรกซ้อนน้อยลง น้ำหนักเพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถกลับไปทำงานได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ป่วยจะยังไม่มีอาการผิดปกติ การให้ AZT จะทำให้ภูมิคุ้มกันอยู่ในระดับดีได้นาน ๆ มีการติดเชื้อแทรกซ้อนน้อยลงจึงดูเหมือนว่าจะเริ่มต้นรับประทาน

ยากุมนี้เมื่อไรก็จะได้ประโยชน์ทั้งนั้น แต่ยานี้มีราคาแพงมีผลข้างเคียงค่อนข้างมากและให้ยาไปนาน ๆ อาจดื้อยาได้ ซึ่งอาจแก้ไขโดยการเปลี่ยนยาตัวใหม่หรือการใช้ยาหลาย ๆ ตัวพร้อมกัน เพื่อชะลอการดื้อยา

3. การรักษาที่มุ่งเสริมหรือกระตุ้นภูมิคุ้มกันที่เสียไป ในปัจจุบันมีการทดลองยาหลายตัวในกลุ่มนี้ รวมทั้งวัคซีนโรคเอดส์ที่นำมาฉีดให้กับติดเชื้อ เอช ไอ วี และทำให้ภูมิคุ้มกันดีขึ้น เป็นที่คาดว่าถ้าให้ยาในกลุ่มนี้ร่วมไปกับยาฆ่าเชื้อไวรัสเอดส์ น่าจะได้ผลการรักษาที่ดีที่สุด

4. การรักษาทางจิตใจของผู้ป่วย ได้แก่ การให้การสนับสนุนทางด้านกำลังใจ การสงเคราะห์ด้านอาชีพ การรักษาเพื่อให้เลิกใช้ยาเสพติดตลอดจนการให้การรักษาทางจิตที่อาจเกิดขึ้นจากแรงกดดันหลาย ๆ ด้าน

การป้องกันโรคเอดส์

โรคเอดส์สามารถป้องกันได้โดย

1. มีเพศสัมพันธ์กับคู่ชีวิตของตนเพียงคนเดียว
2. ใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งในกรณีที่เพศสัมพันธ์กับผู้อื่น
3. พยายามหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี หรือกลุ่มเสี่ยง
4. งดการฉีดยาเสพติดเข้าเส้น ถ้างงไม่ได้ยาใช้เข็ม และกรบอภินิหารร่วมกับผู้อื่น
5. อย่ารับบริการฝังเข็ม สักผิวหนัง หรือเจาะหูด้วยเข็มที่ไม่สะอาดหรือไม่ได้ฆ่าเชื้อ
6. อย่าใช้แปรงสีฟัน มีดโกน หรือของใช้ที่ทำให้เกิดรอยถลอกบนผิวหนังร่วมกับผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี หรือกลุ่มที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ เอช ไอ วี

7. คู่สมรสควรตรวจเลือดก่อนแต่งงานและก่อนมีบุตร

การควบคุมโรคเอดส์ ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยมีแนวทางดังนี้

1. เรียนรู้ความจริงเกี่ยวกับโรคเอดส์จากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ให้มากที่สุด
2. พุดคุยเรื่องโรคเอดส์และป้องกันการแพร่ระบาดกับคนในครอบครัว หรือกลุ่มเพื่อนเมื่อมีโอกาส
3. ป้องกันตนเองจากโรคเอดส์ด้วยการปฏิบัติตามคำแนะนำในการป้องกันการติดเชื้อ เอช ไอ วี อย่างเคร่งครัด
4. พุดคุยให้กำลังใจผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อ เอช ไอ วี ให้ลดจำนวนคู่นอน เลิกยาเสพติด และงดเว้นการมีเพศสัมพันธ์กับหญิงและชายขายบริการเมื่อมีโอกาส
5. ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจแก่ผู้ติดเชื้อหรือผู้ป่วยโรคเอดส์ เท่าที่จะทำได้

6. อย่าเชื่อข่าวลือใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากข้อมูลที่ได้รับจากแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ถ้ามีข้อสงสัยใด ๆ ควรสอบถามแพทย์หรือที่โครงการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์กระทรวงสาธารณสุข

ถุงยางอนามัย

ถุงยางอนามัย เป็นถุงยางที่ใช้สำหรับใส่คลุมอวัยวะเพศชาย ขณะร่วมเพศ เพื่อป้องกันการหลั่งน้ำอสุจิเข้าช่องคลอด ใช้ในการคุมกำเนิดและยังสามารถใช้ป้องกันการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ เช่น เชื้อซิฟิลิส โกลโนเรีย เริมรวมทั้ง เอช ไอ วี

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าวิธีป้องกันการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การหลีกเลี่ยงการสัมผัสโดยการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย การใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ เนื่องจากเชื้อไวรัสเอดส์ไม่สามารถทะลุถุงยางอนามัยออกมาได้ ถุงยางอนามัยเป็นเครื่องกีดขวางซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงในการติดเชื้อโรคที่ผ่านจากอวัยวะเพศชายไปยังช่องคลอด ปากช่องคลอด มดลูก ตลอดจนทวารหนักหรือบาดแผลในบริเวณใกล้เคียง

การเลือกใช้ถุงยางอนามัยที่เหมาะสม

1. ควรเลือกใช้ถุงยางอนามัยที่ทำจากยางดิบ
2. ถุงยางอนามัยควรเก็บรักษาในที่เย็น แห้ง และไม่โดนแสงแดดโดยตรง
3. ถุงยางอนามัยในซองที่ชำรุด แสดงให้เห็นว่า มีอายุนาน เก่าเก็บ เช่น เหนียวกรอบ สีซีด นึกขาดง่ายไม่ควรใช้
4. ควรระมัดระวังไม่ให้ถุงยางอนามัยถูกของมีคม
5. การใส่ถุงยางอนามัยจะต้องใส่ก่อนที่จะมีการหลั่งน้ำอสุจิ การสวมต้องคลี่ให้สวมพอดี แล้วบิดปลายถุงยางอนามัยเพื่อไล่อากาศออกเพื่อให้ปลายถุงยางมีช่องว่างไว้เล็กน้อยสำหรับเก็บน้ำอสุจิ
6. ควรมีการหล่อลื่นที่ดีเพียงพอไม่ควรใช้น้ำมันหรือโลชั่น เพราะจะทำให้ถุงยางอนามัยเสื่อมคุณภาพได้
7. การเลือกใช้ถุงยางอนามัยชนิดเคลือบยาฆ่าเชื้อเป็นวิธีการป้องกันที่ได้ผลดี
8. ถ้ามีปัญหาถุงยางอนามัยแตกจะต้องรีบถอดออกและสวมถุงยางอนามัยชิ้นใหม่ทันที
9. หลังจากการหลั่งน้ำอสุจิควรระวังไม่ให้ถุงยางอนามัยเลื่อนหลุดออกขณะถอนอวัยวะเพศ
10. ไม่ควรนำถุงยางอนามัยที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่

สรุปได้ว่า โรคเอดส์เป็นโรคติดเชื้อไวรัส HIV ที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย หรือการสัมผัสกับเลือดที่มีเชื้อเอดส์อยู่ ผู้ติดเชื้อเอดส์จะมีการตั้งแต่มิแสดงอาการใด ๆ จนถึงอาการรุนแรงมากจนเสียชีวิตได้ ปัจจุบันยังไม่มียาใด ๆ รักษาแต่โรคเอดส์เป็นโรคที่ป้องกันได้โดย การศึกษาหาความรู้ ความจริงเกี่ยวกับโรคเอดส์ การมีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัยโดยการสวม ถุงยางอนามัยและหลีกเลี่ยงกับสัมผัสกับเลือด เช่น การไม่ใช้เข็มฉีดยาเสพติดร่วมกับผู้อื่น การรับ บริจาคโลหิตที่ได้รับการตรวจหาเชื้อเอดส์แล้วเป็นต้น

รูปแบบการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์

การให้ความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่กลุ่มเป้าหมายกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่มีความแตกต่างกันใน เรื่องของประสบการณ์ วัย การศึกษา สภาพแวดล้อมและอื่น ๆ ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและ ผลที่จะเกิดขึ้นว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ การให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ที่มุ่งให้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่มุ่งเน้นด้านความรู้และเจตคติที่ดี ย่อมมีความจำเป็นในการหารูปแบบและกิจกรรม ที่เหมาะสม มีผู้ที่ศึกษารูปแบบการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ไว้หลายท่านเช่น รุ่งกานต์ ศรีลัมพ์ (2531, หน้า 351) ได้เปรียบเทียบผลการสอนสุขศึกษาเรื่อง กามโรค แบบเพื่อนสอนเพื่อนกับ หญิงอาชีพพิเศษ จำนวน 110 คน ในจังหวัดชลบุรี โดยแบ่งกลุ่มทดลอง 60 คน ได้รับการสอน แบบเพื่อนสอนเพื่อน กลุ่มควบคุม 50 คนไม่ได้รับการสอน ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลองได้คะแนน สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าวิธีสอนแบบเพื่อนสอนเพื่อน สามารถให้ ความรู้เรื่องกามโรคแก่หญิงบริการได้ดี ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าถ้านำวิธีการเดียวกันนี้ไปใช้สอนเรื่อง โรคเอดส์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์เช่นกันควรจะเกิดผลดี การให้ความรู้ใน รูปแบบที่น่าสนใจมากอีกรูปแบบหนึ่งได้แก่ พิพัฒน์ ยิ่งเสรี ได้จัดทำโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติ mobile lasertheque เป็นการศึกษาหารูปแบบให้สุขศึกษานวนใหม่แก่กลุ่มวัยรุ่นในการควบคุมและ ป้องกันโรคเอดส์ เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์แก่วัยรุ่นและเพื่อให้มีการ เปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ โดยรูปแบบการให้สุขศึกษาแบบเคลื่อนที่นวนใหม่ (mobile disco theque) ซึ่งเป็นสิ่งจูงใจให้วัยรุ่นมารวมกลุ่มเพื่อสะดวกในการให้ความรู้ โดย ดำเนินการดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์การจัดหน่วยสุขศึกษานวนใหม่ให้กลุ่มเป้าหมายทราบก่อนวัน ดำเนินการเพื่อเชิญชวนให้วัยรุ่นเข้าร่วมกิจกรรม
2. จัดสถานที่คล้ายกับ disco theque ให้มีการเต้นรำในจังหวะเพลงที่เร้าใจวัยรุ่น และ เป็นที่นิยมโดยมีแสงสีประกอบ

บางครั้งรูปแบบการให้ความรู้ที่นำเทคโนโลยีเข้าช่วยเช่น ฟรุทชี คริสเตน และ ริตติงเกอร์ (Frutchey, Christen & Rittinger, 1987) ได้สร้างหลักสูตรการอบรมทางโทรศัพท์ขึ้นใช้ในการอบรมประชาชนทั่วไปที่เมืองซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา โดยจัดทำคู่มือการฝึกอบรม ประกอบด้วย ตารางการฝึกอบรม คำแนะนำในการใช้คู่มือ วัตถุประสงค์ เนื้อหาเรื่องโรคเอดส์ และระเบียบการฝึกอบรมทางโทรศัพท์ ในเขตซานเมืองทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์ พบว่ามีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบย่อมมีความเหมาะสมเฉพาะแต่ละสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน แต่สำหรับนักเรียน นักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาการให้ความรู้สามารถทำได้ง่าย เพราะการจำกัดกลุ่มเป้าหมายทำได้ง่ายกว่าคนทั่วไป จากการสำรวจโดยสอบถามหน่วยงานที่ให้ความรู้และรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ สามารถกล่าวได้ว่าการจัดอบรมเป็นวิธีที่ได้ผลดีอีกวิธีหนึ่ง แต่การดำเนินการดังกล่าวมักมีปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้ดำเนินการและรูปแบบของการฝึกอบรมที่ไม่มีความแน่นอน จัดไปตามความพอใจและความสามารถของแต่ละหน่วยงาน ด้านสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการฝึกอบรมส่วนใหญ่มักไม่เน้นกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยตรง ซึ่งทำให้การอบรมไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ดังนั้นหากจัดรูปแบบการฝึกอบรมที่ดีประสิทธิภาพการฝึกอบรมก็จะสูงขึ้นด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการป้องกันโรคเอดส์

สุรศักดิ์ ช่างบุญ (2539, หน้า 4) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมป้องกันการโรคเอดส์ของนักเรียนผู้ช่วยพยาบาล จำนวน 60 คน โรงพยาบาลศิริราช โดยวิธีบรรยาย สาธิต ประชุมกลุ่มสาเหตุ สไลด์ พบว่าภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมป้องกันการโรคเอดส์ด้านความรู้ เจตคติและการปฏิบัติไปในทางที่ดีขึ้นกว่าก่อนการทดลองและกลุ่มควบคุม

ศิริวรรณ อานันทสิทธิ์ (2539, หน้า 83-88) ได้ศึกษาความรู้และพฤติกรรมป้องกันการโรคเอดส์ของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ประเภทชั้นเรียน เขตกรุงเทพมหานคร พบว่าความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ กับเพศ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพ และแหล่งที่ได้รับความรู้ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

สุทธิสารณ์ วัฒนมะโน (2540 , บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ปี พ.ศ.2540 โดยทำการศึกษาแบบกึ่งทดลองตามแนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตขององค์การอนามัยโลกร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบการมีประสบการณ์จริงโดยเน้นศึกษาความตระหนักในตนเองเกี่ยวกับโรคเอดส์ ความรับผิดชอบในการป้องกันโรคเอดส์ ทักษะการตัดสินใจเพื่อป้องกันโรคเอดส์

ทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันโรคเอดส์และการมีพฤติกรรมป้องกันโรคเอดส์ ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากทดลองกลุ่มทดลองมีความตระหนักในตนเองเกี่ยวกับโรคเอดส์ ความรับผิดชอบในการป้องกันโรคเอดส์ ทักษะการตัดสินใจเพื่อป้องกันโรคเอดส์ ทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันโรคเอดส์และมีพฤติกรรมการป้องกันโรคเอดส์ดีขึ้นกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มควบคุม นอกจากนี้ยังพบว่าความตระหนักในตนเองเกี่ยวกับโรคเอดส์ ความรับผิดชอบในการป้องกันโรคเอดส์ ทักษะการตัดสินใจเพื่อป้องกันโรคเอดส์และทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันโรคเอดส์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการป้องกันโรคเอดส์

จริยา อภิรักษ์อำภา (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรม สุขศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันเอดส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดราชบุรี โดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้านเจตคติเพื่อป้องกันเอดส์ 3 จุดประสงค์ และด้านการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันเอดส์ 1 จุดประสงค์ ผลการวิจัยพบว่าภายหลังจากทดลองกลุ่มทดลองมีเจตคติเพื่อการป้องกันเอดส์และการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันเอดส์ดีกว่าก่อนการอบรม และดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สุทธิลักษณ์ ตั้งกุลบริบูรณ์และคณะ (2542, หน้า 21) ได้ทำการศึกษาเจตคติต่อการบริการทางเพศ ความเชื่ออำนาจภายใน ภายนอก ด้านสุขภาพและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อ HIV ของนักเรียนอาชีวศึกษาและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 245 คน ผลการศึกษพบว่าพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ HIV ส่วนใหญ่เป็นการมีคู่อรัก และแสดงความรักในระหว่างคู่อรัก เพศสัมพันธ์ระหว่างคู่อรัก ร้อยละ 80 มีการใช้ถุงยางทุกครั้ง ร้อยละ 15.8 เจตคติต่อการบริการทางเพศอยู่ในระดับกลางถึงต่ำ เจตคติต่อการซื้อบริการทางเพศ และสถานบริการริมย์ ความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพสามารถทำนายถึงการมีพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ HIV ได้ร้อยละ 88.66

การศึกษานี้มีข้อเสนอแนะว่า เพื่อให้วัยรุ่นที่กำลังศึกษาในโรงเรียนมีพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ HIV ลดลง ควรมุ่งเสริมสร้างการรับรู้ที่ถูกต้องต่อภัยเอดส์ ซึ่งให้เห็นค่านิยมที่เหมาะสมในเรื่องการซื้อขายบริการทางเพศ การเที่ยวสถานบริการริมย์ การคบเพื่อนต่างเพศ การหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานรวมทั้งการมีแบบอย่างทางเพศที่ดีทั้งในครอบครัว โรงเรียนและสังคมรอบข้าง

สตรูนินและอิงสัน (Strunin & ingson, 1986, pp. 825-828) ได้ทำการสำรวจเกี่ยวกับความรู้ ความเชื่อ เจตคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับโรคเอดส์ของนักเรียนวัยรุ่นอายุ 16-19 ปี ในรัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา จำนวน 860 คน โดยการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ผลการสำรวจพบว่าวัยรุ่นส่วนมากยังมีความรู้ที่ผิด หรือไม่ก็มีความสับสนเกี่ยวกับโรคเอดส์ ร้อยละ 70 บอกว่า

เคยมีเพศสัมพันธ์ แต่มีเพียงร้อยละ 15 ของวัยรุ่นกลุ่มที่เคยมีเพศสัมพันธ์บอกว่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเพศเพราะกลัวติดเชื้อเอดส์ ร้อยละ 20 ของกลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเพศโดยการใช้วิธีการป้องกันที่มีประสิทธิภาพ คือ ร้อยละ 10 ใช้ถุงยางอนามัยและอีกร้อยละ 10 งดการมีเพศสัมพันธ์ ร้อยละ 8 ของกลุ่มวัยรุ่นไม่รู้ว่าโรคเอดส์ติดต่อโดยการมีเพศสัมพันธ์แบบรักร่วมเพศ ร้อยละ 8 ของวัยรุ่นที่ติดยาเสพติด (ร้อยละ 14 ของวัยรุ่นทั้งหมด) ไม่รู้ว่าโรคเอดส์ติดต่อโดยการใช้เข็มฉีดยาเข้าหลอดเลือดร่วมกัน

จากงานวิจัยสรุปได้ว่า วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์เพิ่มขึ้นจากการมีเพศสัมพันธ์กับคู่วัยรุ่นของตนเองโดยไม่สวมถุงยางอนามัย ซึ่งหลังจากการได้รับความรู้เรื่องโรคเอดส์แล้ว วัยรุ่นมีความตระหนักในตนเองเกี่ยวกับโรคเอดส์ มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์และมีพฤติกรรมในการป้องกันโรคเอดส์ได้ ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าวิจัยนี้ผู้วิจัยมีความสนใจพัฒนาชุดฝึกอบรม เรื่อง โรคเอดส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดระยอง เพื่อใช้เป็นแนวทางส่งเสริมและปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจที่ดีแก่นักเรียน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ อันจะมีส่วนช่วยลดปัญหาการเกิดโรคเอดส์ ช่วยป้องกันโรคเอดส์ไม่ให้ลุกลาม และสามารถแก้ไขปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนเรื่อง โรคเอดส์ ในสถานศึกษาได้